

Dengê Jinên Kurdistan

Şubat-Mart 1993

Sayı 1

Dayanışma fiyatı 3,-DM

8'ê Adarê, roja me ya jinan

ji bo hemû jînen cihanê pîroz be...

İÇİNDEKİLER

Çıkarken	3
Geçmişten Günümüze Kadın....	6
Kürdistan'da Kadın	11
Bir Kitap	14
Devrime Adanmış Bir Yaşam	
K. Zeîkin	16
Bir Mektup	18
Hindistan'da Kadın	19
Kirli Bir Savaş	21
Bir Röportaj	23
8 Mart'lar	25

Yazışma Adresi:

Postfach: 410 345

5300 Bonn 41 / Deutschland

Heşte Adare Cejna Jinên Demoqrat

*Heşte adare roja me hilat
Cejna jinaye, jinên demoqrat*

*Vê roja pir xweş, roja dilşadî
Roja serbestî, gerdenazadî*

*Roja insanî, roja wekhevî
Nîzama Sovyet rêça bolşevî*

*Qeyda lingê me wê rojê şikand
Ew çaroka reş vegirt û çirand*

*Lî bîrca sovyet derket ronahî
Lî dinyayê tev, jinan kir şahî*

*Şahî û govend, dilan û mizgîn
Destên hev girtin ji Çîn ta bi Çîn*

*Em bûne wek hev tev de jin û mêr
Lî me zû derket ev roj û sitêr*

*Roja dilî çû, roja bindestî
Ey xuşkên hêja jinên demoqrat
Heqqê me ye tim ev kar û xebat.*

*Em tev de bêjin bijî Sitalîn
Şagirdê Markis hevalê Lenin.*

“Sewra Azadî” 1954 Cigerxwun

ÇIKARKEN

Merhabalar..... Her dergi çıkarken gelenekselleşmiş bir şekilde amaç ve hedeflerini sıralar. Bizlerde sevinçli ve umutluyuz. Sevinçliyiz, çünkü böylesi kendi sesimiz ve eserimiz olan bir yayın organına kavuştuğumuz için; umutluyuz, böylesi bir dergiyi yaratma ve yaşatma sorumluluğu taşıyan kadınlara sahip olduğumuz için.

Umut, istek ve hedeflerimizin bizleri kenetlediği, bilinç ve özgül gerçeğimizin bizleri kamçıladiği günümüzde kadınlar için çizilen sınırlara, yazılan yazgılara karşı durmak isteyen, politik arenada kadın saflarının sözcülüğünü üstlenen kendisini kanıtlama azmi ile dolu, mücadeleciler olmak isteyen bir Kürt Kadın dergisi ile yayın hayatımıza başlıyoruz.

Bir yandan genel olarak kadınların tarihsel, ekonomik, kültürel, sosyal ve dinsel ezilmişliklerini incelerken; diğer yandan da tarih boyunca egemen sınıf ideolojisiyle bütünleşmiş açık ve gizlenmiş erkek egemen anlayışına, toplumsal bir kültür olarak bugüne kadar benimsetilen bu erkek zoruna dergimiz aracılığı ile parmak basmak istiyoruz.

Neden böylesi bir yayına ihtiyaç duyuyoruz? Amaç ve hedeflerimiz nelerdir?

Bizler bir umudun taşıyıcıları olarak, Kürdistan Kadınının Sesini sahiplenmek, yıllardır örtbas edilen ve bizlere "kader" diye yutturulan aldatmacaları gözler önüne sermek, değiştirmek doğrultusunda adımlar atmak düşüncesini taşıyoruz. Bizler bu güne kadar suskunluğun gizemine bürünmüş bir şekilde "var" olmaya çalışıyorduk. En ilerici devrimci çevrelerde bile en arkalarda bir "hiç" dik. Artık bu suskunluk perdesini yırtmak, konuşmak ve bu kavgada bende, bizde varız demek istiyoruz. Aynı zamanda sayfalarımızı konuşmak isteyen, gelenekselleşmiş kadın rollerini kabullenmek istemeyen tüm kadınlara açmak fikirleri tartışmak ve tartıştırmak istiyoruz.

Bu dergi vasıtası ile sömürgeciliğin bin yıllardır üzerimizdeki tahribatıyla, bilinçsizlikle uydulaşmış, erkek egemen anlayışı ve baskılarıyla bilinç ve düşünce duyguları karartılmış, kölelik ruhu aşılanmış, kölenin kölesi kadın kitlelerine ellerimizi uzatmak, özgürlük fikirleri aşılama istiyoruz.

İyliğe, güzelliğe ve eşitliğe tutkunuz. Kadınları insanları ezen, baskı altında tutan köhnemiş düzenlerin ve düşüncelerin nihayet Asar-ı Antika müzesine atma zamanının gelip geçtiğini, toplumu değiştirmek isteyen devrimcilerin de bunun öncülüğünü yapması gerektiğine inanıyoruz. Kürdistan kadınının geri könumuna karşı mücadele etmek hiç bir zaman "bölücülük", "feminizm" değil, bilakis bu mücadele Ulusal Kurtuluş Mücadelemizin bir bileşenidir.

Dergimiz aynı zamanda bugüne kadar ikinci sınıf muamelesi gören, her türlü toplumsal kurum ve politikaların dışına itilmiş, söz sahibi olmayan bir "hiç" olan Kürdistan Kadınlarının çıkarlarını acımasızca savunacaktır. Aynı zamanda yıllardır dizginlenen, dışa vurulmayan kadın düşüncesinin, isteminin bir iletişim aracı olacaktır. Böylesi bir araçla Kürdistan kadını ulusal ve toplumsal mücadeleye kazanma, edilgenliklerini yıkmak, tecrübe ve deneyimlerini cesaretle bir şekilde tartışabileceği, görüşlerini çekinmeksizin belirtebileceği bir alan sunuyoruz. Böylece dergimiz çok geniş kadın kitlelerine seslenerek, ortak sorunlarımızı

ortaya koyup çözüm yolları üretip, öneriler sunacağımız, kendimizi ifade edip ve bulabileceğimiz bir vasıta olacaktır.

Kısacası yeni keşifler için haritalara ihtiyacımız var. Kadınları kuşatan bin yılların gerici çemberini yıkıp parçalamanın zamanının gelip geçtiğine inanarak öz gücümüze güvenerek kırmasını öğrenecek, böylelikle kendimizi evrenden sorumlu hissederek güvenimiz artacaktır. Şafakta doğacak Kadın Hareketinin tohumları atılarak, bugüne kadar dışlanmış olduğu toplumsal ve ulusal kurtuluş mücadelesine kendi öz kimliğiyle, bilinci ve fantazisiyle katılarak, kadınlara sınırlar koyanlar, baskıyı onaylayanlar ve uygulayanların ve bundan çıkarı onları erkek egemenlerinin cephesine de korku ve paniği yayacaktır.

Dergimiz, sömürgeciliğe ulusal ve toplumsal baskılara karşı olan, geleneksel değer yargıları ve patriarkal sistem altında sömürülen "artık bir takım şeyler yapılmalıdır diyen" kadınların sesi olmaya çalışacaktır. Dört parçaya bölünmüş, barbarca sömürge edilmiş bir ülkenin kadınları olarak Ulusal ve sosyal kurtuluş mücadelesine katıldığımız oranda özgürlüğümüze doğru adımlar atacak, eşitlik ve özgürlük dolu günleri ancak ve ancak kendi ellerimizle yaratacağımıza inanarak özgürlük tutkumuzda artacaktır. Özgürlüğümüzün bizlere hiç bir zaman lutfedilmeyeceği gerçeğine gözlerimizi kapatmayalım.

İyi ve güzel günleri yaratmak ve yaşatmak bizlerin ellerindedir. Fakat böyle si güzellikler ve özgürlükler dolu günlerinin öyle kendiliğinden gelmeyeceğini kafalarımıza kazıyalım, mücadele etmedikçe sızlanmakla bu güzelim günlere ulaşamayız.

Yıllardır değişmez denilen kaderlerimizi değiştirmek, baskısız sömürsüz bir ülke, bir dünya yaratmak için mücadele eden etmek isteyen, araştıran tüm kadınlara: kendimizi Kürt kadınlarının sesinde ifade edelim o sayfalarda buluşalım hep beraber olalım, diyoruz.....

* * *

SERGOTAR

Roja we başbit. Tîlateke gelêrîye ku her kovarek li destpêk a weşana xwe, awat u armancên xwe nişan didin. Em jî wê rêzê dubarek dikeyn, dilşadî u bextewarîya xwe daxuyan dikeyn. Ciku ji vê u pêşda kovareke çirpe, bang u berhemê me bi xwe derdiçe. Em payebilindin, li ber ku jin û afretên me bu bîr û rayêd xwe bona çapu belavkirina vê kovarê berpirsîyarin. Va kovara hilmu henasê jinên kurd komdike, hîva, awatu armancê wan zelal û ronak dike, yek girtinê li beynî wan siturdike, hêzu zanîyarî û rastîya jinan li dij sînorbend û asêgehên nerewayîya mejuî, diparêze u li hember "sernivîsîyar" rewş u rewên ci-vaka kevneperest serîhilda. Kovara me li asti ramyari(siyasi) bi gireweke xwe ragirtî û biryarêd şorişgêrane li layê jinan dest bi xebata xwey çapemenî diket. Her waha kovar wê li layekî pêketina li ser jinan, ya sertaserî meju û li gorepanên çande, aborî û komelayetîde bikole, li alîyê dî dîtin û rewangey serdestiya mêran ya eşikara û nihan ku ta îro wekî şiklê jiyaneke lêhatiyê pêşan bîdet û li dij raweste. **Bo çi kovarede waha an armanc daxwazî çîye?**

Em wek barhilgirên omîd û hêviya jin û afretên Kurdistan xerîkin rewşt û rewanên narêk û sedsalan sernixwunkirî bi gotin u bêjên wek "sernivîs, ferman û

qewlê êzdan u.h.d" hatine pêkanîn, serrast bikeyn bo guhartineke nujen u hemdem hilgava ranin. Hebuna me ta îro di sîber u espayêke qul da "hîç" bu. Li gel kes, korru komelêda li rex û refên dawî dabu. Me divêt ew tem, bêdarî û reşperdeyê bidirînin, deng û bangê xwe ewende berz û bilind bikeyn, taku herkes bizanibît em ji li têkoşîn û jîyanê da hêzeke xwesarîn. Disa lêre dibêjin, kovar bi berg û Qewarê xwe ji bo hemî jinên azadixwaz û têkoşer, yêd ku li hember karu kospên kevneperest hevl didin, her katek amadeye. Destey kovarê destê xwe bo hemî jinan dirêj kiket, ewên sedehan salin bi destên merên Kurdistanî yê ku bi xwe hezaran salin bo hukumranên bêgane, berdestîne û serî çemandîne, têtet bindstkirin û ji her corey fêrmendî, hestêd xwenas û asudê rewşenbîr pêparin. Armanc bîrewerîyeke zil û hêz li nav wana dabin bike û rêgayê dar û dermanê zam û birîne civakîya durkeftî re aşîna biket.

Em destey xebatkarên kovarê dildar, dozdar û paşrevên çakî, başî û ve hevîyêne. Em bawerîn dema zorbazîya li ser jin û mirovayetiye, dema karîn, xwunmijî, rist û bawerîyên rizî û puçel zor wexte borîye, cîgehê kevneperestî û jêrdestîye "kevnextaneya" hovberîye. Divêt hemu çîn û texên şorişgerên nujen pêşvanîya vê xebatê yekhevra bikin. Lewma rawestana dijî pêrew û neheqîyên li ser jinên Kurdistanê "parçevanî" an tenha "jinperestî" niye. Eve zîyatir beş û pişkeka xebata meya bo rizgarîya netewî û civakîye.

Lê em aşkira dikeyn ku wê kovara me bi hemî hêz û karîna xwe mafu berjewendîyên jinên Kurdistan, yên ta îro li komelê da di pileyên duemda hatibun hîştin-ji warê ramiyarî û sazumendeyan da pêbeşbun û bê qedru qîymet bun- bê perwa û peyt biparêze. Kovar dibe pergala bîru biryarên jinên Kurdistanî, yêk ku ta êsta serpuşkirî û hevsarkirîbun. Girsu daxwazîyên wan rêkdixwe, bo ruxandin û ji navrakirina rewştên ji hevketî û bêdar dioşe, serpehatî û ta qîyên durust yarmetî diket û bi wêrîyeke qewîn dibe bilingoya daxuyankirina bawerî û bîrdozîya tevgêrajinan. Eve girînge bo laykirina girêk û giriftên jinên azadixwaz û çareserkirina hevbeş li gel çînen zehmetkêşê welatê me.

Bi kurtbêjî, bo asoyên berfireh em hewce nexşey tazene. Eme sêncu bendên hezaran salan, yê pêş pêlu şepola rizgarîya jinan û gelê meye bindest hatibun bestin çolbikeyn. Divêt em bi xwe bawerbîn, da ku bikadribin di kêşe û pirsegirêkên civakî û gerdunî da li paş nemînin û xwudan parbin. Divêt ger em bo jiyana hatî û beyanî tovên zorgber biçînin, bi navu zanavîya xwe bikoşin, bi rewştpeyfi, xewîn û xebat tirsê bixin derun û dilê mênên bawerçewt û çînen kexwdar û dagirkerun.

Kovara me herwaha zimanhalî hemî jin û gelê meye sitemdîdey her çar beşên Kurdistanê. Em çendî di xebata rizgarîya civakî û serxwebuna netewî da bêşdarbin, em ewende nêzîkî azadiya xwe û civakeke azad û bextewar û hevbeş dibin. Divêt em bizanibin azadî û serfirazî hîç katek nayêt dîyarkirin. Lewma her tişt û dîsa rizgarî bi xwuh, araq û xebat tete wergirtin. Bi gazindu janbazî mirov nagehê çî deramê.

Hidî li dawî da em bo hemî jinên jêrdest, yên Kurdistanî dubaredikeyn ku bo wergirtina serpehatî û jiyana xwe, bo niştîmanekî serbixwe, demokratîk û yekgirtî, bo civakeke hevbeş û bextewar, bo cîhaneke aşîperest dengû bangê li gel me berz biken, li gel cî û rexê xwe bigrin, bi yek hevra bikoşin û li laperên kovarê xweda yek bigrin.

Silaw li giyanî pakî şehîdên hemî Kurdistan . Silaw li hemî jin, keç u afretên her çar layên Kurdistan. Serkevê serxwebun, yekîtî û demokratî bo geli Kurdistan. Silaw li hemî jin û gelên bindest li cîhan.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

KADIN

Gulan Endam

Kadın sorunu ve bu soruna ilişkin çözümlenmeleri yapmak istediğimizde her şeyden önce bu sorunun tarihsel geçmişine bir göz atmak, farklı toplum biçimlerinde kadınların nasıl yaşadıklarını, baskının toplumlara göre çeşidini, biçimlenişini irdelemek gerekmektedir. Böylelikle geçmişteki baskıyı kavradıkça günümüzde kadınların ezilmişliğini, rol dağılımının ortaya çıkışını, ailenin oluşumunu, baskıyı daha iyi kavrarız. İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar gelen yazılı tarihe baktığımızda genellikle kadınlara büyük bir yer olmadığını, kadınların silik bir tarihsel geçmişe sahip olduğunu buna karşılık erkeklerin kahramanlıklarını, keşif gezilerini, savaşlardaki rollerini, anlatan sayfaları sıkça görtürüz. Şundan bu sonuç çıkarılabilir. Yazılı tarihte kadınlar ihmal edilmişlerdir, yapılan tarihsel araştırmaların çoğunda erkeksi bakış açısıyla yapılan araştırmalardır. Oysaki ilkel komünal topluma damgasını vuran, devamı köleci toplumda da yeni toplumun -yenilgisi pahasına- oluşturulmasında katkılarda bulunan kadınlar hakkında bilgilerimiz ne yazıkki çok az ve sınırlıdır. Her eski toplumda yeni topluma doğru uzanış sürekli sancılıdır, ve kıyasıya bir mücadeleyi gerektirir. İlkel komünal toplumdan köleci topluma geçişte kişilerin ve kişiliklerin büyük rol oynadığı dönemlerde bile ilkel komünal topluma yön veren kadınların yine silik kalması, barışçıl bir şekilde yönetici rolünü teslim etmesi noktasında bile yazılı tarih açısından büyük eksiklikler mevcuttur.

Ancak baskıya karşı ayaklanan Kadın Hareketi gelişip güçlendikçe tarihin karanlıklarına da ışık tutacak ve kadınsal bakış açısıyla toplumsal tarih tamamlanacaktır.

Dünden bugüne KADIN

Kadınlar tarih sahnesine sürekli köle olarak çıkmamışlardır. Kadınların özgürlük evresi diyebileceğimiz bu devre her alanda eşitliğe ve özgürlüğe dayalı olan sınıfsız ve devletsiz ilkel Komünal toplumdur. Özel mülkiyet kavramının henüz oraya çıkmadığı, varolan ilkel üretim araçlarının herkesin malı olduğu ve insanların birbirlerine muhtaç oldukları bu toplum biçimlerinde ki; -Engels bu dönemi "İlkel Komünist" toplum

olarak niteler- gerçekleşen doğal iş bölümüne rağmen(kadınların ev çevresindeki işlerle ilgilenmesi, doğurganlık) kişiler yaş ve cinsiyet farklılığı gibi nedenlerle birbirlerinden üstünlükleri söz konusu değildi. Bu tip Anaerkil düzenlerde yeni tarım aletlerini keşfeden ve ilk tarım yöntemlerini deniyerek bulan kadınlar, toplumsal olarak daha imtiyazlı bir konuma sahip olmalarına rağmen erkeğe eğemen değildiler. Çünkü yürürlükte komünistçe bir ev yönetimi hakimdi. Kadınlar ev içerisinde ve çevresindeki basit üretim aletlerini denetliyorlardı, erkekler ise dışardaki aletleri. Devletsiz olan bu toplum biçiminde kadınlar genel olarak maddi üretimden, klan-aşiret yönetmeye kadar toplum yaşamını meydana getiren her toplumsal ilişkiye, gelişmeye erkeklerden daha yoğun katılıyorlardı. Bu toplumlarda Aile ve toplum ikilemi olmadığı için kadın salt aile ilişkileri alanına hapsedilmiş bir şekilde değildi. Analık hukukunun hüküm sürdüğü bu dönemlerde ananın, kadının sözü geçerliydi. Aşiret ve Klan meclislerini kadınlar yönetir, tecrübe sunma ve yönlendirmede sözü geçen yine kadınlardı. Soy zinciri analık hukukuna göre hesaplanır, çocuklar annenin sayılırdı. Kadınlar kendi kan sistemine bağlı olan klan içerisinde rehber ve yöneticiydiler. Herkesten saygı görür, ev işlerinde olduğu gibi klan işlerinde de düşüncesi belirleyici olurdu.

Böylesi İlkel Komünal toplumlarda üretim ve tüketim ortaklaşa gerçekleştiriliyordu. Bu durumda doğal olarak o toplumun tüm üyelerini eşit kılıyordu. Tüm bireyleri her türlü toplumsal ilişkide eşit kılan koşullar, kadın erkek arasındaki tek ayrım olan cinsellikde de aynı ortamı yaratıyordu. Her iki cinste cinsel ilişkiler konusunda özgürdüler. Bu durum soy zincirinin analık hukukuna göre hesaplanmasının yürürlükte kaldığı müddetçe devam etti. Bu veriler erkeklerin her zaman kadınlar üzerinde hakimiyetlerinin olmadığını, kadının sürekli tabî bir yaratık olmadığını kanıtlar. Böylelikle bu bilgiler bize zayıf cins olarak sürekli nitelenen "kadın mitini" bertaraf etmek için yeterlidir. Kısacası o dönemlerde kadın şimdiye kadar hiç bir zaman görmediği bir saygılığa ve üstünlüğe sahipti.

İlkel Komünal toplumda insanların göçebelikten yerleşik topluma geçişi insanların toprağı işlemeye başlamalarıyla gerçekleşti. Böylelikle yavaş yavaş gelişen tarihsel bir uğraş alanı doğdu. Erkekler ava gederken, kadınlarda evi yönetmeye başladılar. Bu durum yine kadınların üstünlüğü demektir, çünkü avcılık tamamen raslantıya bağlı bir olaydır. Üretimin ev dışında yoğunlaşması erkeklerin alanında bir birikimin oluşmasına neden oldu. İş bölümünün ilerlemesiyle çeşitli tarım araçlarının yapılması, balıkçılık, çobanlık gibi işler erkeklerin iş alanına giriyordu. Nufusun yoğunlaşması, çobanlık ve tarım için geniş alanlara ihtiyaç ve kadınların sık sık doğum yapması, çocuk büyümesi sonucu belirli bir dönem üretimden uzak kalmaları sonucu erkeklerin ekonomik güç elde etmelerini sağlayarak analık hukukunun yıkılışını, babalık hukukunun gelişmesini sağladı. Artık ortada bir servet vardı. Hayvanları evcilleştirilmiş, zenginlik kaynağı yaratılmış üretim araçlarına erkekler sahipti. Servetin artışı erkeğe kadından daha önemli bir rol kazandırıyordu. Bu geçiş dönemi hakkında fazla bilgiler olmamasına rağmen Marks ve Engels bu dönemi "Kadın cinsinin tarihsel yenilgisi oldu. Evde bile yönetimi elde tutan erkek oldu, kadın aşağılandı, köleleşti ve erkeğin keyif ve çocuk doğurma aleti haline geldi. "diye değerlendiriyorlar. Engels bu geçiş döneminin barışçıl olarak gens içerisinde alınan bir karar doğrultusunda gerçekleştirildiğini söylüyor. Fakat Bachofen ve diğer bir takım araştırmacılar kadınların bu toplumsal devrime şiddetle karşı koyduklarından, hatta G. Amerikadaki Amazon kadınlarının geniş mücadelelerinden bahsederek. Aynı zamanda bu dönemde özel mülkiyete dayalı Monogam(tek eşli) aile ortaya çıkıyor. Böylece aile içerisinde erkeğin egemenliği ve yalnızca ondan olacak çocuklara bırakacağı servetini garantileyen bir aile yapısı oluşuyor. Erkeğin üstünlüğü, babalık hukuku bir günden diğerine ortaya çıkmadı. Yüzyıllar süren mücadeleyi kapsadığı açıktır.

Üretici güçlerin hızla gelişmesi, sürekli artı ürünün elde edilmesi geçmişte yürürlükte olan eşit iş bölümünü yok etmişti. Böylece üretim araçlarına sahip imtiyazlı bir sınıf doğar. Klanlar ve aşiretler yapılarını koruyamaz, dağılırlar. İnsanlar arasında büyük eşitsizlik başlar. İlk sınıflı toplum olan ve özel mülkiyetin yasallaştığı köleci toplum tarih sahnesine çıkar. Egemen sınıf olan köle sahipleri toplumsal gelişmenin ürünlerini kendi çıkarları için ellerinde yoğunlaştırırken, toplumun geri kalan kısmı ise hiç bir hakka sahip ol-

mayan köleler haline gelirler. Böylesi insanlık dışı koşulları yaşayan toplumun ezilenleri özellikle kadınlar, üretim araçlarının toplumun malı olduğu, herkesin aynı derecede özgür ve eşit olduğu, insanların insanlar üzerinde baskı ve sömürsünün olmadığı eski Klan ve aşiret dönemlerindeki yaşamlarının özlemlerini çekmeye başlarlar. Tarihin akışına ters düşen bu istek gerçekleşmediği gibi, kadın dişi ve ana olarak erkeğine bağımlı, ona tabi ve toplumsal yaşında da bir hak iddia edilecek durumda değildi. Kadın hem kocasının hem de köle sahibinin kölesiydi.

Köleci toplumun çürüdüğü yeni bir toplumun bağrında filizlendiği Feodal dönemde de kadının ikinci sınıf statüsü artarak sürer. Bu dönemde dinler de gelişen atarekil yapının gelişip pekişmesine yardımcı oldular. Köleler ve ezilenler için iyi bir yaşam vaad etme temeliyle ortaya çıkan ve ezilenlerin özlemlerini dile getiren bu düşünceler bu dönemde hızla yayılır. Başlangıçta sadece ezilenler bünyesinde yankı bulan dinler, zamanla efendiler ve hakim zümre tarafından sahiplenilir, destek görür. Feodaller, krallar kendilerini tanrı ilan etmezler ama kendilerini yeryüzünde tanrının elçisi, tanrıdan sonra gelen kudretli kişiler olarak ilan ederler. Ve kadınlara karşı en güçlü saldırı ve baskı da bu dönemde ortaya çıkan dinler aracılığıyla geliyordu. Feodal dönemi belirleyen kilise hristiyan aleminde büyük bir otoriteye sahipti. Bu dönemde kadınlar tüm kötülüklerin, uğursuzlukların sebebi olarak görülüyor, cadılar olarak ibret olsun diye meydanlarda canlı canlı yakılıyor, iflah etmek niyetiyle manastırlara zorla kapatılıyorlardı. Direnen, mücadele eden kadınlar cadı, büyücü olarak yakılarak yok ediliyorlardı. Yer yer yöneten kadın feodallerin yönetimleri o dönemde oluşan Merkezi yönetimlere bağlanması sonucu ellerinden alındı. Yönetimlerin sadece erkekler tarafından sürdürülmesini onaylayan ve olanak tanıyan aile bütünlüklü yeni yasalar kurulan devletler vasıtasıyla yürürlüğe konulmuştur. Böylelikle egemen güçlerle kilise el ele vererek direnen, baskı ve zorbalık sonucu zorla kabul etti-

rilen rollerinden hoşnut olmayan isyan eden kadınlar Engizisyon mahkemelerinde yargılanıyor, katlediliyorlardı. İslami alemde kadınların konumu ise bir vahşetti. Müslüman topluluklarında kadın yine uğursuz, şeytanı yönlendirebilecek bir yaratık olarak nitelendiriliyordu. Kız çocukları daha dünyaya gözlerini açar açmaz diri diri kuma gömülerek yok ediliyordu. İslamiyet ile birlikte kadınlar tüm değerlerini ve saygınlıklarını yitirecek "dinen ve aklen eksik" yaratıklar olarak nitelendiriliyorlardı. İslamın kadınları küçültücü ve kötülüklerin kaynağı görücü esaslar devlet organları, hükümdarlar tarafından benimsenir ve resmen uygulanır. Adem ile Havva örneğinden başlanarak tarih boyunca kadının olumsuz rol uyguladığı vurgulanır, kadınların sadece çarşaf ve peçe giyen aklen gelişmemiş, tek görevlerinin neslin devam ettirici olan yaratıklardır diye bir çok yasa tanrı ve peygamberlerin buyrukları olarak zorla benimsenmiş geçerli şeriat yasaları olarak yürürlüğe konulmuştur. Erkek egemenliğine dayalı bu dinlerde erkek için suç sayılmayan şeyleri kadınlar için suç ve günah sayıyordu. Zina yaptığından dolayı kadın taşlanarak veya kırbaçlanarak öldürülüyordu Dinler kadınlara motalak sadakati şart koşarken, erkeğin bir düzine evliliğini, fuhuşu yani erkeğin cinsel özgürlüğünün devamını meşru görmektedir. Kuran erkekleri cehennemle korkutarak cennete özendirirken, kadının cennete girebilmesi için koca hizmetini, itaati reva görmektedir. Cennete giden erkekler ise "kara gözlü huriler ve dolu kadehleri" vad etmektedir. Bu durum gösteriyorki iyi ve inanmış müslüman kadınların cennete kavuşmaları onlar için birşey ifade etmemekte bilakis huri meleklerle sarmaş dolaş kocalarını seyretmek onları bir kez daha küçültecektir. Böylece bu şeriat yasalarının her biri de kadını hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakan küçülten yüceltilmiş erkeğin sömürüsüne, hakimiyetine terk eden geçerli yasalar haline gelmişti. İslamiyet kadını sürekli korunmaya muhtaç ve çabuk kandırılacak mahluklar oldukları için her erkeğe dört kadını meşru görmektedir.

Böylelikle feodal toplum, evrensel din kurallarının en fazla kök saldı ve bu temelde insanların güçlü bir şekilde diğer dünyalara bağlandığı, görünmez tanrılara, putlara inandırılmış bir şekilde yaşamaya başladığı bir dönemdir. Üretim birimlerine baktığımızda herkes kendi yaşamının gereksinimlerini karşılamak için olduğu gibi, pazarda değiş tokuş yapacağı veya satacağı ürünlerin yapımı için çalışıyordu. Birçok meslek kadınların ellerindeydi. Toprakta, atelye-

lerde erkeklerle aynı koşullarda beraber çalışmaktaydılar. İşbölümünün gelişmesiyle beraber geçmişte evlerde yapılan işlerin ayrımı giderek belirginleşti, evlerde çalışma imkânı ortadan kalktı. Meslekleri ellerinden alınana, toplumsal üretim süreci dışında kalan kadınlar bir tüketim birimi olan aile içerisinde "evcil köleler" oldular. Ev kadınlığı cazip gösterilip, yüceltmeye başlandı. Geçmişte yürürlükte olan komünist ev ekonomisinde erkeklerin yiyecek sağlaması, kadınların ev içinde çalışması toplumsal zorunluluk taşıyan bir kamu işi sayılıyorsa artık ev yönetimi toplumsal niteliğini yitirdi ve bu iş artık toplumu geçmişteki gibi ilgilendirmeyen bir özel iş haline geldi. Böylelikle baskılar, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını yitirmeleriyle farklı bir şekil alıyor. Kadın evinin baş hizmetçisi oluyor.

Kapitalizmin gelişim tarihine baktığımızda kadınların durumunu olumlu yönde etkileyen bir gelişme; kadınların ortaçağ karanlığından sanayi devrimi ve makinaların geliştirilip üretime girmeyle birlikte kadınlarında kitlesel olarak, çocuklarıyla birlikte üretime katılımı noktasında olmuştur. Sermaye birikimi düzeyi, ücretli emekçiliğe ilk zamanlar sadece erkeklerin girmesini olanaklı kılıyordu. Kapitalizm makinalaşma bir yandan fiziki kuvvetin gereğini azaltmış, diyer yandan emeğin üretkenliğini arttırmış ve böylelikle emeğin değerini düşürmüştür. Kas gücünü gerektirmeyen makinlar yerleştikçe kadınlar ve çocuklar işyerlerinde oldukça kötü işkoşullarına rağmen işçilere katıldılar. Yaş ve cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm aile fertleri sermayenin zoru altında ezilmeye başladı. Bu durum yani kadının toplumsal statüde oynayacağı rolde bir ilerleme olma bu gelişme kapitalizmin ucuz emeğe ve ucuz iş gücüne olan ihtiyacından kaynaklanmaktaydı.

Her ne kadar kadınlar emeklerini ekonomik gelişme ve zorunluluklar karşısında kapitaliste satmışlarsa ve böylelikle üretimin içine bizzat çekilmişlerse de bu durumda kadınların kurtuluşunu getirmemiştir. Öyleki emekçi kadın emekçi olarak sosyal üretim sürecine katıldığı zaman bile ev işi sorumluluğu onun üzerinden kalkmıyor ve kadının ev dışında harcadığı iş gücüne birde ev işi ekleniyordu ve bu durum bugünde böyledir. Oysaki kapitalizm öncesi toplumlarda üretim süreci sosyal ve özel olarak ayrılmış değildi. Kadın toplumsal iş bölümü sonucu nitelik olarak "ev işi" olarak tabir edilen işleri üstlenmişti. Örneğin, hayvan besleme, çocuk bakma, yemek pişirme toplumsal üretimin ve yeniden üretimin birer parçası olup bir kamu işiydiler. Fa-

kat kapitalizmde durum tamamen farklıdır. Kapitalist üretim biçiminde kadının üretim dışında kalması ev işi için harcadığı emek "artık değer" üretmediğinden sadece bireysel tüketme hizmet eder ve karşılık görmez, ücret ödenmez. Sadece emekçi olan kocası hem kendisini hemde ailesini geçindirecek bir ücret alır. Ev kadını da "boğaz tokluğuna" bu ücretle ailesini geçindirme sorumluluğuyla eşine mutlak bir bağımlılık gösterir. Yani evcil bir köledir. Gerçektende kadın ev kadını olarak kapitalist üretim açısından "ne değer, nede artı değer" yaratmadığı için kapitalistler harcanan emeği üretken kılma zorunluluğu duymamakta, kadını evcil köleliğe terketmektedir. Yalnız kapitalist birikimin ek bir emek gücüne gerksinim duyduğu alanlarda üretime katılan vasıfsız ve örgütsüz olan, daha düşük ücretle çalışmak zorunda kalıyorlar. Ayrıca kapitalistler kadınları daha çok eve bağlamak için, özellikle kadınların daha yoğun bir şekilde emek piyasasına girdikleri dönemlerde birtakım yasalarla, politik engellemelerle, egemen ideolojilerle ev kadınlığını, mutlu eşi, analığı güçlendirici ayakta tutucu kararlar alıyorlar. Böylelikle kadınların ev kadını olarak kalmasını, sürekli değilde gerektiğinde ucuz iş gücüne ihtiyaçtan iş piyasasına girmesinde kendisi açısından yararlı gördüğü için de bu tür ideolojilere ihtiyaç duymaktadır. Evdeki işleri, çocukların bakımını "gönüllü" bir şekilde "boğaz tokluğuna" üstlenen kadınlar aynı zamanda ailenin geçimini üstlenen ve bu yönüyle otoriter bir yapı kazandırılmış emekçinin iş sonrası rahat edebileceği mutlu bir yuvayı yaşatmak için didinir durur. Böylece kölenin kölesi durumuna gelir. Ömrünün yarısı mutfak ve yatakodasında geçer. İş bile sayılmayan bıktırıcı tekdüze "ev işlerinin" arasında ezilir, ufku daralır. Üstelik ev kadınlarının çalışmadıkları söylenir. Oysaki bu "çalışmama" kadınların çok büyük zamanını almakta, tekdüze ve sonsuz tekrar olan bu işler kadınların ruh hallerini bozmaktadır. Lenin bu konuda şöyle der: "Hepiniz bilirsinizki, kadınlar tüm haklarına kavuştuklarında bile aslında hala eziliyorlardır. Çünkü bütün ev işleri onlara bırakılmıştır. Çoğu durumda ev işi bir kadının yapabileceği en üretken olmayan, en barbarca, en zahmetli bir iştir. Küçültücüdür ve kadının gelişmesini sağlayacak hiç bir yönü yoktur." demiştir.

Sonuç olarak toplumsal üretim sürecine katılan kadınlar iş piyasasında işini korumanın, evdeki işleri yürütmenin ve çocuklara bakmanın yanı sıra tüm sınıfsal baskıları da göğüslemek zorunda kaldığı için erkeklere oranla en az iki kat

fazla çalışmaktadır. Burjuvazi kadınlar üzerindeki feodal baskıya son vermiştir ama kapitalizmde baskının biçimi ve boyutu da değişmiş, yani kadınlar modern evcil köleler olmuşlardır. Kadınları ortaçağ karanlığından kurtararak sömürmek amacıyla fabrikalara kapatan burjuvazi hiç beklemediği olaylarla karşılaşmıştı. Öyleki kadınlar kendilerini kuşatan baskı koşullarına karşı siyasal haklarını kullanmak, oy hakkı daha doğrusu insanlık ve vatandaşlık hakları için direnişe geçmiş, büyük mücadeleler sergilemişlerdi.

İlk defa 1789 Fransız devrimi ile birlikte ayaklanmayı başlatıp en ön saflarda mücadele ettiler. Başta yuttaşlık hakkı gibi en doğal taleplerle ortaya çıkan ve bunun yanında kadın olarak talep ettikleri hakları için öne atılan ve toplumsal mücadeleyle bütünleşen bu ayaklanma ilk defa kadınları böylesi önemli talepler için mücadele alanlarına çekiyordu. Kadınlar bu devrime kalpten inanmışlardı. Gerçektende devrimle birlikte kadınlar siyasi kulüpler kurmuşlar, gazeteler

çıkarmışlar, Olympe de Gouge tarafından hazırlanmış olan ve yeni anayasanın kabulünden evvel Krala ve kraliçeye sunulan Kadın ve Yurttaş hakları bildirgesi ile kadınlar oy hakkını talep ediyor, bir kadınlar meclisi kurulmasını, eşit insan haklarının kadınlara da tanınmasını talep ediyorlardı. Fakat insanların eşitliği, özgürlüğü ve kardeşliği parolasıyla ortaya çıkan burjuvazi iktidarını sağlama alır almaz, eşitlik bir yana dursun yüzlerce önder kadını tutuklatıp giyotine gönderir. Devrimden sonra geriye en doğal insanlık haklarından yoksun yine baskı gören ezilen kadınlar kalır. Fakat devrim bir kez kadınların yüreklerine cesaret ve atılım tohumları ekmiş, umut vererek özgür bir geleceğin mümküniyetini müjdelemişti. Tüm Avrupada ve dünyada kadın kitleleri kendilerini çeperliyen baskı ve sömürü koşullarını yıkmak için mücadelelerini sürdürürler. Yıllarca süren mücadeleleri kapsamına rağmen kısmi özgürlükler ve haklar elde ettiler.

Bütün bu gelişmelere rağmen burjuvazi kilisenin, dini kurumlar vasıtasıyla bilinçli olarak ailenin kapitalist ilişkilerin devamı açısından taşıdığı önemden dolayı "ailenin kutsallığından" "yüce fedakâr ev kadınlığından" dem vurur ideolijilerle bu kurumları yaşatır ve geliştirir. Kadınlar çalışmalarda çalışmalarda ilk planda ev kadını olarak görülüyorlardı. Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte çağdaş çekirdek aile modeli geçerli aile yapısı oldu. Tarafların özgürce oynadıkları yasal bağa dayandırılan "karı-koca ailesi" aslında kadınların ezilmişliğini, ikinci sınıf yapıların gizleyen hukuki bir perdedir. AİLE bir çok işlevle donatılmıştır. Bunlardan birincisi, ücretli çalışan erkeklerin iş güçlerini yeniden üretmek için huzur ve rahatlığı buldukları ortamdır. İkincisi; gelecek kuşakları kapitalizmin gereksinimlerine uygun bir şekilde hazırlayan ilk eğitim yeridir. Üçüncüsü; toplumsal tüketimin belli bir düzeyde tutulmasına hizmet eder, yani yeni ürünlerin kitlesel ölçüde tüketilmesinde büyük rol oynar. Dördüncüsü; niteliksiz vasıfsız işçiler olarak ücretlerin düşmesinde rol oynar. Ailede aile reisinin kocanın olduğunu, ailenin dayanağının geçindirenin yine koca olduğunu kadının kocasına boyun eğmekle yükümlü olduğunu en modern aile hukukunda görmek mümkündür. Bu durum erkeğe aile içinde hukuki alandada egemen bir konum sağlar. Yani ailede erkek egemen, burjuva kadın ise ezilen proleterdir. Yine kapitalizmde kadın ve aile sürekli tüketim işleviyle donatılmıştır. Kadın bilinçli olarak toplumsal faaliyetlerin gerisine sürüklenmiş, tüketime alıştırmıştır. Aynı zamanda kapitalist emperyalist ülkelerde kadının cinselliği meta

olarakda kullanılmakta burjuvazinin cinsel özgürlük diye piyasaya sunduğu ve savunduğu durum kadınları aşağılayıcı açık bir sömürü biçimidir. En gelişmiş emperyalist-kapitalist ülkelerde bile kadınlar eşya gibi uzak doğu ülkelerinden veya Afrikadan getirilerek pazarlanmakta, resmi fuhuş devlet eli ile geliştirilmekte, porno sanayi gelişmiş bir sektör haline getirilmektedir. (devam edecek)

Kürt kadını

*Kaç defa oldum olası
Senin ayakların
Çıplak kayalıklarda Kürt Tarihini yazdı,
Ne kadar çok
Sen kaçmak zorunda kaldın
Dağların arasından
Tehdit, lanet, umut
Halkının yardımcısı
Kaç defa oldum olası
Özgürlüğün kıvılcımını
Parça parça düşmandan kopardın
ve sönerken gördün.*

*Senin çocukların
Sürgünde doğdular
Vatanın dağlarında büyüdüler
Gençliklerinin en parlak zamanında sürüldüler,
Kamplarda evlendiler.
Simdi savaşmak için onlar kaldı.
Ve sen geldin
Sert adımlarla, şikayet etmede
torunların kollarında.
Kürt kadını
Savaşta doğurdun
Savaşın havasını yudumladın
Özgürlüğe tutkuyu ana memesişinden yudumladın
Çocuklarını onunla emzirdin
Tekrar bir defa daha sen sürüldün
Düşman ülkesinden düşman ülkesine
Vatanından vatanına
Sen her zaman vardın
Daha bir çok nesillerde de var olacaksın
Sen halkının özlemi
Sen bir savaş,Senin tohumlarının zaferdir.*

KÜRDİSTAN'DA KADIN

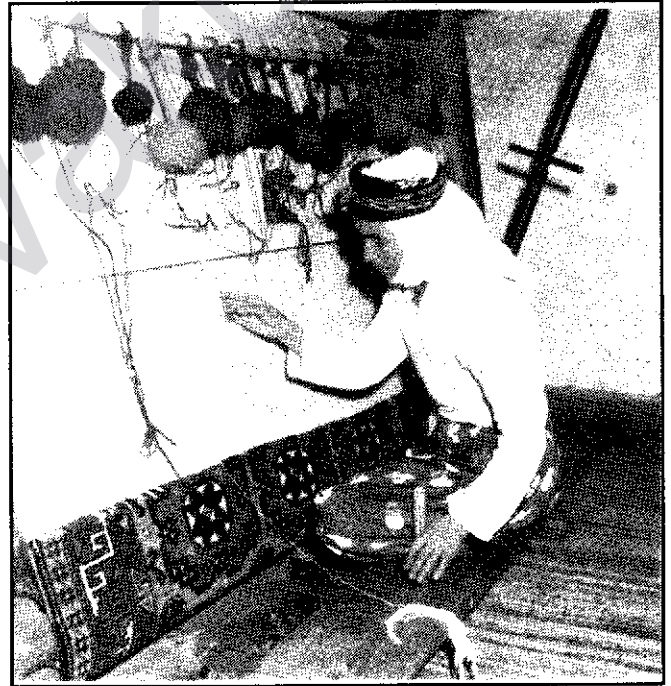
Kürdistan, sömürgeci, feodal sistemin ürünü olan, ataerkil bir yapıya sahip bir toplumdur. Ülkemizde üst yapıyı oluşturan din, ahlak, eğitim sistemi egemen ideoloji olan ataerkil düşünce tarafından belirlendiği için bu durum erkek ve kadın cinsi arasında büyük eşitsizlikler yaratmaktadır. Aile ilişkilerinden tutunda toplumsal ilişkilere varan eşitsizlikler, Kürt kadınının asırlardan beri, kendisini özgür olarak ifade etmesini engellemiştir. Bu yeni değil, uzun bir tarihsel sürecin ortaya çıkardığı bir olgudur.

İlkel komünal sistemdeki "ana erkil" aile yapısı hariç, sürekli horlanan, aşağılanan hatta ikinci, üçüncü sınıf insan olarak görülen kadın günümüzde de acımasızca sömürülüyor. Sömürü temeline dayanan tüm ataerkil toplumlarda, kadın cinsinin erkek cinsinin egemenliği altına girmesi ve kadının yerinin erkekten sonra gelmesi, toplumda ve evde ikinci planda, ekonomik alanda ise erkeğe bağımlı kılınması -Kadını kölenin kölesi yapmıştır. Bunun içindirki, kadın sorunu, sınıfsal sorunlardan öte, cinsler arasındaki eşitsizlikler-sorununu içermektedir. Toplumda bu özel yanı görmek, KADIN'ı "Özgül" sorunları temelinde ele almak gerekmektedir. Özellikle bizim gibi geri toplumlarda "kadın sorununa" özel bir itina gösterilerek ele alınmasa ve -mutlak bir görev olarak programa konulmazsa- kadınlar DEVRİME kazanılamaz.

Kürt kadınlarının sorunları, genel kadın sorunlarından farklı çok daha boyutludur. Bunları üç ana başlık altında sıralayabiliriz: Ulusal baskı, sınıfsal baskı ve cinsel baskı olmak üzere egemen toplumsal yapı, Kürdistan kadınına üç kez iliklerine kadar sömürmüş ve köleleştirmiştir.

Ulusal baskı; Ülkemiz Kürdistan devletler arası bir sömürge olduğundan, sömürgeci güçlerin askeri, ekonomik, kültürel, siyasal ilhakları sözkonusudur. Sömürgeciler yüzyıllardan beri halkımıza yönelik estirdikleri terörle, Kürt ulusunu toptan yok etme, ona ait ne varsa herşeyi silikleştirmek istemektedirler. Sömürgeci sistemin Kürdistan'da uyguladığı güçlü asimilasyonla Ulusal ve kültürel değerlerimizi yok etmeye, kendi ana dilimizde eğitimi yasaklamaya, Kürtlerin türkleştirilmesine

ağırlık verilerek sömürgeci emellerini bu anlamda uygulamaya çalışmaktadırlar. Çünkü, kendi dilini konuşamayan, eğitimini yaparak yaşatamayan bir ulus sonunda kendi gerçekliğinden soyutlanıp yabancılaşacağından, daha çabuk yok olma özelliğini taşıyacaktır. Bunun içindirki Kürt kadını kendi ulusal varlığını ifade etmekten yoksun bırakılmıştır. Ve Kürt kadını bu ulusal kimlik sorunu ile egemenlerce bir kez daha barbarca köleleştirilmiştir. Tabiki Kürt kadını objektif olarak kendini bu ulusal gerçekliğinden soyutlayamaz. Kurtuluşu ise özgürlük ve eşitlik mücadelesi, sömürgeci egemenliğin yıkılması ile büyük oranda olanaklıdır.

Sınıfsal baskı; Kürdistan'da kadın feodal, kapitalist sistemin ve buna bağlı olarak ataerkil yapının tahakkümü ve sömürsü altındadır. Bu gibi toplumların özü sömürü temeline dayanmaktadır. Üretim araçları ise bir avuç azınlığın elinde olduğundan, emekçilerin baskı ve sömürü altında bulunduğu bir toplumsal sistem biçimidirler. Bu anlamda emekçi kadınları ve emekçi erkekleri birbirine bağlayan ortak nokta, üretim araçlarından yoksun olmaları; ikisinde artı-ürün yada artı-değerine el konulmasıdır. Üretim, dağıtım ve bölüşümde esas olarak ikisinin konumu hemen hemen aynıdır. Fakat; mevcut top-

lumsal koşullar ve var olan yasalar erkekler lehine ayrıcalıklar getirerek, kadınları, emekçi erkeklerden daha geri bir konuma getirmiştir. Bu durum Kürdistan kadını için fazlası ile geçerlidir. Egemen olan mevcut toplumsal yönetim, kadını ucuz iş gücü kaynağı olarak görmektedir. Emekçi kadınların çalışma alanında üretime büyük katkıları olduğu halde, erkeklere oranla daha az ücret almaktadır. Çeşitli iş (büro, fabrika, tarla v.s) alanlarda çalışan tüm kadınlar eve geldiklerinde ise, çamaşır, bulaşık, yemek, çocuk bakımı gibi çok zor ve sıkıcı olan angarya işlerinde tüm güçleriyle çalışmakta bu emeklerinin karşılığında ise çok cüzi bir ücret almaktadırlar. Kürt kadınlarının büyük çoğunluğu kırsal alanlarda yaşadıkları için tarımda aile işçisi olarak çalışmak zorundadırlar. Kentteki kadın ise bütün yaşamını ev ve işyeri arasında adeta mekanik bir robot işlevini görerek geçirir. Ev kadını ise sosyal yaşamından bütünüyle uzak, toplumdaki soyutlanmış dört duvar arasında mahkum edilmiştir. Onun esas görevi öncelikle "ev işleri ve çocuk bakımınıdır" Ev kadınının yaptığı bu öncelikli işlerden dolayı ekonomik olarak erkeğe bağımlılığı olduğu gibi güncel yaşamdan, toplumsal gelişmelere kadar pratik faaliyetlerden men edilmiştir. Tabiki bu durum onun sosyalleşmesinde engelemiştir. Feodal sömürgeci sistem, yalnızca erkek cinsinin çalışmasını iş olarak kabul etmiştir. Kadın cinsinin çalışmasını ise iş olarak kabul etmemektedir. Erkek egemenliğine hizmet eden ve menfaatlerini koruyan, çarpık yasalar iş bölümünde kadın ve erkek cinsinin bu şekilde eşitsiz olması, çalışma alanında da kadını erkeğin kölesi" durumuna getirmektedir. Kırsal alanlardaki kadın pek bu durumdan haberdar değildir. Kır kadını erkek egemenliğinin kendisini " köle " olarak görmesini "kader" diye boyun eğerek, değişmez bir yapı olarak algılamaktadır. Halbuki; kentte çeşitli iş kollarında çalışan kadın, kendisine yapılan bu eşitsizliği ve haksızlığı her alanda gördüğünden, kendi "kölelik durumunu daha iyi kavramaktadır. Toplumsal ve sosyal gelişmeler ile birlikte hoşnutsuzluğunu, rahatsızlığını dile getirerek, ifade etmeye çalışmaktadır.

Feodal -kapitalist sömürünün özellikle kadın emekçiler üzerinde yoğunlaşması, kadını ekonomik ve toplumsal alanda köleleştirdiği gibi kadını erkeğin hizmetçisi, kölesi yapmıştır. Toplumsal üretime katılan ve doğrudan emekçi olan kadınlar aynı zamanda ailenin yeniden üretimini sağlamak, çocukları yetiştirmek tüm ev işlerini yürütmek gibi sosyal işlere de emek harcamak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumda kadınların iki kez e-

zilmesini beraberinde getirmektedir. Yani en genel biçimiyle, emekçi erkeğin kölesi kadın (kölenin de kölesi) durumundadır. Kadın sorunu bu anlamda toplumsal sorunun bir parçası olarak görülse dahi, bütününe eşit değildir. Kürt kadını genel kadın sorunları sınıfsal sorunlardan öte cinsler arasındaki sorunları da içerir, bundan dolayı bu sorun tam olmasada ulusal sorunun bir benzeridir. Ulusal sorun toplumsal sorunlardan yalnızca bir tanesidir. Fakat sınıf sorununa bütünüyle eşit değildir.

Cinsel baskı ve kadının cinsiyetinden kaynaklı sorunları Kürdistanda feodal sömürgeci sistemin oluşturduğu üst yapı din, ahlak, eğitim erkek egemen anlayışına hizmet ettiğinden, üstünlük, iktidar, egemenlik olgusu erkeğindir. Ahlak ve toplumsal anlayışlarında hep böyle işlediği ve kabul gördüğü için Kürt toplumunda kadının yeri her zaman erkekten sonra gelmiştir. Bunun içindirki, ailedeki erkek otoritesine ve topluma karşı kadın hiç bir zaman kendisini özgür olarak ifade edememiştir. Toplumumuzda kadınların kabul görmez yaratık ve meta olarak görülmesi, yani alınır satılır olması (başlık parası), taşına bilir bir mülk olduğu gözüyle değerlendirilmesi sorunu daha da katmerleştirmiştir.

Kürdistan'da kadının eş seçme hakkı yoktur. Bu hak öncelikle erkeğindir. Kadın ve erkek cinsi arasında yapılan bu sözümona evlilik ve birlikler, kadınların bu duruma istekli olması veya olmaması erkek cinsi tarafından fazla bir önem taşımadığı için zor ve dayatma ile gerçeği yansıtmayan yapmacık evlilik rolleri Kürt kadınına benimsetilmiştir. Bu durum ister evlilik adı altında olsun, ister bir başka biçim ve rolde olsun bu gibi ilişkilerde "özgür iradeye dayalı" ilişki esas alınmadığından burada kadının bedeni sömürülmekte, ve kadın kendi bedeni üzerinde söz sahibi olmamaktadır.

Ataerkil düşünce ve yapılanmadan kaynaklı olarak kadın soyun devamacısı olarak görülmez ve böylelikle miras hakkında yoktur. Ailedeki mülkün dışarıya yani yabancıya gitmemesi, kadının yabancı sayılması ve bu nedenlerden dolayı soyun devamacısı olan "erkek çocuk" ailede bütün mülkün sahibidir.

Kürdistanda erkek cinsinin kadın cinsine uyguladığı "şiddet" normal görülmektedir. Kocasından baskı görmeyen, dayak yemeyen kürt kadınının sayısı çok azdır. Kürdistan ataerkil özellikler taşıyan bir toplum olduğundan kadınların bu denli aşağılanması, horlanması ve

köleleştirilmesinde dinin objektif olarak önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Fakat genel bağlamda din ile kadın arasındaki ilişki bir başka yönden incelenebilir. Ama öz olarak şunları diyebiliriz; Din özellikle islam dini kadını her alanda erkeğe bağımlı, ona ait bir mal ve köle görmektedir. Hatta islami inanışta , şeytan kadın it yan yana düşünölmüştür. Kürt kadını ise, islami inanışın bu özelliklerinden tüm yönleriyle etkilenmiş, toplumsal varlığını bu ilişkilere göre koşullandırmıştır.

Kürdistanın çok dinli ve çok mezhepli olması, her kesimi farklı biçimde etkilemiştir. Örneğin Safilik, sunnilik, alevilik, yezidilik, nasturilik vs. ancak feodal ilişkiler bozulduğu oranda, dinin etkisi de zayıflamaktadır. Sömürücü toplum-

lardaki devresel gelişmeler, yani feodalizmden kapitalizme geçiş, kadınların toplumsal konumlarında yüzeysel ve göstermelik iyileştirmeler getirsedeyse, kadının temel, toplumsal konumunu değişmez. Kadın yine ezilen ikinci, üçüncü cins durumundadır. Kürdistan'da ise değişim daha ağır ve sancılıdır. Çoğu kere geçmişin özellikleri korunmaktadır. Üretim biçimleri değişmesine rağmen, üst yapı kurumları olarak örf, adet, gelenek ve dinsel inanışlar daha uzun bir dönemde değişmektedir.

Feodal toplumun bir kalıtı olarak, kadınların durumuna ilişkin, toplumsal yapısındaki etkileri ve cinsiyetinden kaynaklı öne çıkan yönlerine ilişkin sorunları, miras, başlık kadının aile, soy ilişkisi, kadın toplum ilişkisi, kadın-din ilişkisi bakımından ele alınıp incelendiğinde, bunlar ilk göze çarpan özelliklerdir.

Ölkemiz ve kadın ilişkisinin yaşamda belirgin olarak varlığını sürdüren bazı kesitlerine değindim. İnsan dünyasının temel problemlerinden biri olan kadın-erkek eşitsizliği uzun bir tarihsel geçmişin biriktirdiği sorunlarla, gelecekte de uzun bir dönem devam edecektir.

En demokratik ölkelerde dahi kadınlara yönelik, temel eşitsizlik ve baskıların devam ettiği düşünölrse, ulusal, sınıfsal, dinsel baskı-sömürü cenderesine sıkıştırılmış Kürt kadınının, kadın olmasından kaynaklanan sorunlarının ağırlığı daha rahat görülebilir.

Kürdistan'da özgürlük mücadelesi boyutlandıkça toplum, iliklerine kadar sinmiş sömürgeci kurumlardan, feodal uyuşukluktan kurtuldukça, dahası bunun için ayağa kalktıkça, kadınlarımızda toplumsal özgürlük mücadelesinde önemli bir rol oynamakta, kendi konumlarında değişmektedir. Şöyleki; ev kadını, gösterici kadına dönüştükçe; köylü kızı gerilla oldukça, tek başına işkencelere direndikçe toplum içindeki yeri değişmekle kalmıyor, kadınlarımızda kendi ezilmişliğinin köleliğinin farkına varıyorlar. Tarihsel güvensizliklerinden sıyrılıyorlar.... Mücadelenin ortaya çıkarttığı bu olguyu ajitatif bir yaklaşımla abartmamak gerekiyor. Kürt kadınıda onun bilinçli-öncü durumunda olduğunu iddia edenler de henüz daha işin başındalar..

Berfin (Aralık 1992)

Bir kitap

ETİOPYA DEVİRİMİNDE GERİLLA KADINLAR

Yazan: Jenny Hammond

Türkçeye kazandıran: Orhan Kara

Sun yayıncılık tarafından yayın dünyasına kazandırılmıştır.

Kitap, Tigreli Gerilla kadınların anlatılarını içermektedir. Neden Etiyopya'lı değilde Tigreli Gerilla kadınların anlatıları noktasında yazar kitaba önsöz oluşturabilecek bölümlerde belirttiği gibi, Etiyopya diye bir ulusun olmadığı, bu sözcüğün sınırları yüzyıllardan beri sürekli değişen ve insanları kağıt üstünde bir "birliğe" zorla ve sadece bu yüzyılda kabul eden bir toprak parçasını tanımlamak için kullanılır. Ulusal devlet, sömürgeci güçlerin Afrika kıtasını paylaşırken, pisliklerini örtmek için uygun buldukları Avrupa-merkezli bir kavramdır. Ondokuzuncu yüzyılda Afrika sömürgecilerinin arasında kalan ve Avrupalı güçlerin yardımıyla Amharalı yöneticilerin kendileri için sömürgeleştirdikleri bölgede Etiyopya'nın "birliği", halkların ve kültürlerinin birleşmesine temel oluşturamamıştır. Etiyopya denilen yapay devlet, Amhar ulusu dışında Oromalar, Tigreliler, Eritrelilerle birlikte toplam yetmişdörtten fazla ayrı etnik grubu ve dili kapsıyor.

Yazar, Küresel yoksulluk ve sömürüyü araştırıp duyurmaya kendini adanmış olana İngiltere'de kurulu Önce Üçüncü dünya adlı örgütün içerisinde yer alıyor ve bu örgüt, ancak politikanın kuraklığı açığa dönüştüreceği savını benimsiyor. Bu nedenle Sahel ve Afrika boynuzunda açlığın politikası konusunda yayınlara başlıyorlar ve bir yıl süren kampanya boyunca bu bölgeden gelen çeşitli gruplarla, özellikle TPLF(Tigre Halk Kurtuluş Cephesi), EPLF(Eritre Halk Kurtuluş Cephesi) ve OLF(Onoma Kurtuluş Cephesi) ile çalışıyorlardı.

TPLF, Aralık 1986 ve Mart 1987 tarihleri arasında Tigre devrimini kişisel olarak yerinde gözlemleyebilmeleri için bu örgütten bir heyeti bölgeye çağırıyor.

Yazar bölgeye gidişinin nedenini şöyle açıklıyor: TPLF ve Etiyopya hükümetlerinin devrimci söylemleri ilk bakışta aynı görünebilir. Her ikisi de benzer dönemler içinde Sosyalist bir dev-

rim amaçlamaktadırlar. Ama bu ikisi aynı zamanda birbirleriyle bir yaman çelişki döngüsü içine girmiş durumdadır. Basında ve yayın dünyasında Etiyopya hükümeti şu ana kadar hep daha çok gözetildi. Yazar Tigre hakkında ve özellikle de TPLF hakkında kendi örgütünün ve dünya kamuoyunun çok sınırlı bilgisi olduğunu ve yazdıklarıyla, "Batı'nın konu hakkındaki bilgisizliği ve yanlış bilgilendirilmişliğini gördükçe, edindiğimiz bilgiyi başkalarıyla paylaşmaya kendini bilmezlikten çok yükümlülük olarak görmeye başladık. Ama bundan daha önemlisi, Tigre'deki gözden uzak devrimin kazanımlarının her bakımdan geniş olması ve bu esin verici devrimin gerek kendi çıkarı gerekse başka devrimlere örnek olabilmesi açısından daha çok bilinmesi gerekliliydi" diyor.

Etiyopya'da Günümüze kadar olan gelişmeler:

Etiyopya'yı oluşturan uluslardan Amharililer nüfusun düşük bir bölümünü teşkil etmelerine rağmen diğer uluslar üzerine hakimiyet kurma ve onları asimile etmeye çalışıyorlar. Etiyopya halkları sürekli emperyalistlerin düzenbazlıklarına ve kendilerinin toprakları üzerinde pay ve daha çok sömürme dalaşmalarına tanık olmuşlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan Menelik'in hanedanlığından sonra Haile Selasiye, onun başlattığı süreci 20. yüzyılın başlarından itibaren devam ettiriyor. Onun toplumsal yapılarda bazı değişiklikler yapması da baskıcı özünden birşey değiştirmiyor. Bu yeni kurumlar bütümüyle Amhara üstünlüğünü diğer uluslara zorla benimsetmek için büyük bir çaba gösteriyorlar. Haile Saliye döneminde artan baskılar 60'lı ve 70'li yıllarda Tigreliler ve Etiyopya'nın diğer ezilen uluslarının el altından örgütlenmeye başlamalarını getiriyordu.

Yokluk ve muhalif gruplar üzerindeki yoğun baskıları, tutuklamalar ve öldürmeler ulusal ve sınıfsal çelişkilerin daha yoğunlaşmasına yol açıyor ve yetmişli yılların başında giderek ivme kazanan toplumsal muhalefet 1974'de bir halk devrimiyle Haile Selasiye'yi baştan indirmeyle sonuçlanıyordu.

Haile Selasiye'nin baştan indirilmesinden sonra muhalif gruplar yönetimi ellerine alamayınca 1974'ün sonunda askeri rejim yönetimi ele geçiriyor ve muhalif grupların güzel bir gelecektekine yana umutları yok oluyordu.

Bu noktadan sonra halkı ayaklandırmanın yetmediği, gücü ellerine geçirmek içinse daha iyi örgütlenmeleri gerektiğini bilince çıkarıyorlar.

Bu sırada ordudaki her birim devrimi destekleyen askeri komiteye bir temsilci seçiyor. Bu komiteye DERG adı veriliyor. Derg yönetimi döneminde Amaharalılar dışındaki diğer uluslar üzerinde yoğun baskılar ve asimile etme uğraşları devam ediyor. Ve böylece TNO(1943'den beri çalışmaları olan ve Tigre Uusal Örgütü adlı politik örgüt) bir yeraltı grubu olarak önderliği ele alıyor ve mücadeleye daha sıkı sarılıyor.

TNO'nun yeraltı çalışmalarından, toplumsal çelişkilerinde zorlamasıyla TPLF(Tigre Halk Kurtuluş Cephesi) adlı bir örgüt oluşturuluyor. 1975'de TPLF merkezi hükümete karşı bir tüfek ve beş eski moda tabanca ile batı Tigre'ye Dede-bit'e gidip devrimi başlatmak isteyen bir avuç devrimci öğrencinin eyleminin, silahlı mücadelenin başladığı bu andan itibaren TPLF'nin nasıl bir halk direnişine dönüştüğünü bizlere belgeliyor. İki üç yıl içerisinde kazandıkları geniş halk desteği tüm Tigre üzerinde denetim sağladığını 1989 yılına kadar kararlı bir biçimde artırıyor.

Yazar, Neden Kadınlar soruna, diğer ülkelerde ve uluslarda baskının eşit olmadığını, bütün toplumlarda olduğu gibi özellikle yoksulluk ve sömürünün egemen olduğu bu yörede, topraksız köylüler, azınlık milliyetler, müslümanlar ve tüm kadınların(özellikle ezilen sınıfların kadınları) diğerlerinden daha çok baskı gördüklerini bunu belgelemek içinde olayın canlı tanıkları kadınların anlatılarının yer verdiğine değiniyor.

Kadınların çıkarlarına verilen öncelik demokratik olduğunu söyleyen yada devrimci süreçten geçtiğini öne süren her toplum için bir doğruluk testidir. TPLF'nin bir halk direnişi olduğu yönündeki savlarının gerçekliğini görmenin tek yolu, sadece halk desteğini araştırmak değil, aynı zamanda dikkatleri, devrimden önce ve sonra kadınların durumu üzerine çekmek gerektiğini vurguluyor.

Fakat yazar incelemelerinde, kadınların devrimden sonraki durumlarında olumlu gelişmelerin yanı sıra sorumluluk alanında erkeklerle bir paratik eşitlik elde ettiklerini söylemek- baskının derecesinin çok fazla olmasından dolayı- doğru olmadığını yazıyor.

Yoksulluk ve sefaletin kol gezdiği, sömürünün ve asimilasyon politikalarının çok yoğun uygulandığı Tigre ulusunun kadınları feodal toplumsal yapılanmanın ve dinin kadınlar üzerindeki çifte standart etkisi ile kısıpaca alınmışlardır. Kadınları aşağılayan ve herhangi birilerine ait bir eşya olarak gören, onlara hayvanlardan biraz daha

iyi davranılması gerektiği toplumsal önyargıları Tigreliler arasında da varlığını sürdürüyordu.

Tigre toplumunda kız çocuğu doğurmak uğursuzluk sayılıyor ve aileye bir yük gözüyle bakılıyor. Çünkü Tigre toplumunda evlenecek kız evleneceği kişiye para yani bir nevi başlık ödemek zorundaydı ve o kişiyide belirleyenler ailesi ve akrabaları oluyorlardı. Kız çocukları doğuştan sekiz gün sonra sünnet ediyorlardı. Bu durum bir dizi olumsuzluğun yanı sıra kadınlar için yaşamları boyunca unutamayacakları bir ceza oluyor. Cinsel baskı aileden baba ve kardeşlerle başlıyor ve çok çok küçük yaşta (örneğin 7 yaş gibi) kendilerinden çok daha yaşlı birileriyle evlendirilmeleriyle koca baskısı şeklinde baskı devam ediyordu.

Tigreliler kadınların anlatıları diğer ezilen, baskı gören kadınların yaşayışlarıyla birçok noktada benzerlik arzetsede çok geri bir toplum ve dinin etkisinin yoğun oluşuyla baskı daha da katmerlidir.

Kadınların anlatılarından iki örnek:

.....Feodal-burjuva koşullardan dolayı dernek kurmaya ve örgütlenmeye pek hevesli değildik. Bize yaklaşıldığında kapılarımızı kapatırdık. Ama savaşılar direndiler ve sonunda bize ezildiğimizi anlatmayı başardılar.

Kıdan, Köylü bir kadın: "Kurtuluştan önce yoğun bir biçimde eziliyorduk ve erkek egemenliği altındaydık; erkeklere bakamazdık bile...Kadınlar toplantılara gidemez, karar veremez yada önerilerde bulunamazlardı.... Devrim tüm bunlara bir son verdi ve sınıfımızdaki erkek kardeşlerimizle eşit ve özgür olduk.....Kendi görüşme göre, daha önce önemsiz bir kadındım, şimdi ise politik eğitimden geçirildim ve bir Ship Woyanit'im "

Kitap baştan sona değerli anlatılarla dolu ve yazarın tarafsız bir gözlemci olarak anlattığı gözlemleri içeriyor. Oldukça acıca sade bir dili ve ondan öğreneceğimiz ve kendi yaşamımızda da uygulayabileceğimiz, yaşamımızın dönüşmesi noktasında bizlere esin kaynağı oluşturacak bir nitelikte.

Kitabın arka kapağında da belirtildiği gibi , yoksulluk, vahşet ve şiddetin kol gezdiği bir ülkede sıradan kadınların, fahişelerin ve politik bilinçten yoksun kadınların verilen mücadeleye çekilmeleri neticesinde devrimin gerçekleşmesinde çok önemli bir güce dönüştüğünü, marksizmin komünist öncüler vasıtasıyla kadın savaşçıların elinde nasıl maddi bir güç haline geldiğini görüyoruz.

G. Rojda

Bir Portre

DEVİRİME ADANMIŞ ÖRNEK BİR YAŞAM KLARA ZETKİN

"Tarihler şunu kanıtlarki, tarihi yaratanlar kitlelerdir; kitleler ve onlara önderlik eden yol gösteren, özverili kararlı kişilerdir."

Kuşkusuz Klara Zetkin de gelmiş geçmiş ve tarihe mal olmuş en büyük kahramanlardan biridir. Klara Zetkin 5 Temmuz 1857 de Saksonyanın Wiederau köyünde dünyaya geldi. Babası öğretmendi. Evlerinde gün geçtikçe zenginleşen bir kitaplık vardı. Okuma zevki ve alışkanlığı orada gelişmiştir. Ta o günlerde yaşadığı köydeki

yoksulluğu ve zenginliği farketti ve bu durum onu etkiliyordu. 1871 de ailesi Leipzige taşındı. Orada annesi ile birlikte Alman Kadınlarının Genel birliğinin toplantılarına gidiyordu. Klara'nın zeki oluşu oradaki konuşmaları tartışmaları kavrayışı ve konuşulan, tartışılan konuşmalar onu kafa yormaya sevk eder. O da okulu bitirip babası gibi öğretmen olur ve zengin ailelerin gittiği bir okulda Müdüre olur. 1877 de 20 yaşındadır, bu yaş Klara'nın siyasi düşüncelerinin uyanışının ve araştırmalarının başlangıç yaşüdür. Marks'ı ve Engels'i birlikte olduğu işçilerden öğrenir. Manifestoyu okur, bu arada örgütlü çalışma içerisine girer. Halk saflarında yerini alır. O dönemlerde Bismark'ın çıkardığı yasa gereği ilerici örgütlerin kapatılması ve yayın organlarının

yasaklanmasıyla birlikte illegal çalışmak zorunda kalır. Bu yasalardan zarar gören aile ve kişilere yardım eden bir grupla çalıştı. Bu dönemlerde bir rus göçmeni olan sağlam karakterli, yaratıcı kendini devrime adayan Ossipe Zetkin ile tanışır, onun da yardımıyla Marks ve Engelsin yapıtlarını kapsamlı olarak inceleyip, dünyayı değiştirecek bu bilimin uygulanması gerektiğine inanır. Klara bir yazısında şöyle der: *"Ancak hayvani, ilgisiz ruhlu bir kişi çevresindeki kötülüğe, eziyete zulüme özlem duyulan bir dünyada yaşar ve bunu değiştirmek için ezilenlerin sefaletle terk edilenlerin kurtuluşu yolunda mümkün olanı yapmaz. Ezilenlerin üzüntülerine katılmak yetmez, emin adımlarla davranıp ilerlemeli ve zafer kazanılmalıdır. Bunun için gerekli bilim bilinmektedir"* der.

Sıkıyönetimin gelişiyle birlikte Klara yurtdışına çıkmak zorunda kalır. Önce İtalya'ya ardından Zürihe gelir. Yurtdışında çıkan Sosyal Demokrat gazetesi gizlice Almanya'ya sokuluyordu. Bu görevi yapacak gözü pek yetenekli birine ihtiyaç vardı. Klara bu görevi kabul eder. Her defasında Klara ya bir köylü kadını, bazen turist bazende sporcu veya bir rahibe kılığına girip Alp dağlarını aşarak ülkeye yayın sokma görevini başarıyla yürütür. Her seferinde hayatını ortaya koyup, görevini yerine getiriyordu. Bir müddet sonra da Parise gelir, Ossipe Zetkin'le evlenir. Klara oradada boş durmaz Fransız İşçi Partisiyle çalışır. Bu dönemlerde yoksul bir hayat sürer, ev kirası ödeyemedikleri için sokağa atıldığı da olmuştur. Klara Pariste yaşadığı sürece proleter kadınların yaşantısını görür ve yaşar. Kadınların haktan huktan yoksun bırakıldığını kadının köle durumunda olduğuna tanık olur, erkek kardeşlerinden daha çok haksız hukuksuz eli kolu bağlı bırakılmışlıklarını yüreğinde duyar ve bu yönde çalışmalara daha sıkı sıkıya sarılır. 1889 yılında Pariste dünya fuarına çeşitli ülkelerden delegeler katılır. Klara Zetkin burada kadın sorunu konuşur. Konuşmasında şöyle der; *"İnsanların bağımsızlığı için döğüşen proleter kadının ekonomik bağımlılığını ve insan soyunun yarısının esirliğe mahkum olmasını kabul edemezler....."* Tarihte ilk kez emekçi kadınlar Klaranın ağzından yaşamın tüm alanlarında eşit haklar talep ediyordu.

1890 yılında olağanüstü yasanın kaldırılmasıyla birlikte Almanya'ya döner. Kısa sürede "Gleichheit" yani "Eşitlik" adlı gazetesinin sorumluluğunu üstlenir, gazeteyi maddi, manevi, politik, kültürel bakımdan ezilmekte ve

aşağılanmakta olan kadınların kurtuluşlarını gösteren Savaş Okulu haline getirir.

Kadın haklarının yılmaz savaşçısı Klara Zetkin Engels'le Zürih kongresinde tanışır. Engels onu başarılarından dolayı kutlar. Engels'i tanımak ona yaşamı boyunca güç verir. 1893 yılında Polonya Sosyal Demokrat Parti kurucularından Rosa Luxemburg ile tanışır. Bu iki yiğit, kararlı kadın hareketinin öcüsü, önderleri Klara Zetkin ve Rosa Luxemburg yaşamlarının sonuna kadar dost kalırlar.

Klara 1907 yılında Lenin'le ikinci Enternasyonelde tanışılır. Lenin'in de bulunduğu kongrede ödün vermeksizin kadınların oy hakkını savunur. Daha sonra 1910 yılında Kopenhagende İlerici Kadınlar toplantısında Amerikada tekstil işçisi kadınların grevi esnasında çıkan yangında ölen kadınların anısına 8 Mart'ın Uluslararası Emekçi ve Proleter Kadınlar günü olarak kabul edilmesi doğrultusunda sunmuş olduğu önerinin kabul görmesi sonucu dünya kadınlarına bir armağan, bir emanet olarak sunar.

Savaş patlak verince ihbar üzerine tutuklanır. Ağır hasta oluşundan dolayı arkadaşlarının kefaleti ile serbest bırakılır. Hapisten çıkar çıkmaz Spartaküs Birliğini kurar. 1919 yılının ocak ayında Rosa ve arkadaşları katledilirler. Klara ölümcül hasta olmasından dolayı öldürülmez. İyleşir iyileşmez ASDP'den ayrılır. Alman Komünist Partisinin yönetim kuruluna girer. Üçüncü enternasyonalde görev alır. 1921 yılında Sovyetler Birliğine gider. Orada kaldığı dönemlerde Leninle defalarca görüşür, fikir alışverişinde bulunur. O zaman ileri ve iyi devrimcilerin çoğu kadın hareketini örgütlemek, devrimci yön vermek için özel seksiyonların kurulmasına karşı çıkarlar. Gerekece olarakta komünistlerin ilke olarak kadın erkek eşitliğini savundukları ayırım yapmadan örgütsel çalışma yaptıklarını gösterirler. Oysa sömürülen kadın, erkeğin evcil kölesi, ikinci sınıf vatandaş olduğundan kadınlara yönelik özel bir yaklaşım, özel örgütlülük gereklidir. Ajitasyonda, propagandada ve örgütlenmede özgül sorunlarından dolayı özel bir yaklaşım gerektiren bu durumdan dolayı Lenin de Alman yoldaşlarının mutlak eşitlikçi ilkelerinde dogmatik tutumlarını eleştirir.

Klara Komünist Enternasyonelin III. kongresinde yapmış olduğu konuşmadan bir kesit: *"... Kadınlar devrimci mücadeleye bilinçle, hedef şaşmaz biçimde, emin adımlarla, fedakarca katılmadıkları sürece ne proletarya iç savaşla*

Bir mektup

Asıl neyi istiyoruz?

"Kürdistan Kadınının Sesi" adlı bir derginin yayın hayatına başlayacağı haberi bile hoşnut olmayan, umutsuzluk ve öfke dolu kadınların yüreklerinde bir kıpırdanışın bir hareketliliğin kaynağı olabiliyor. Bir kadın olarak böylesi bir dergiden ne bekliyorum, derginin hedef ve amaçları neler olmalıdır? sorusunu yüreğimde ve kafamda tartışırken yazıya dökeceğim, diğer kadınlara ulaştıracağım belkide hiç aklımdan geçmemişti.

Dergi ismindende anlaşıldığı gibi suskun Kürdistan Kadınının Sesi olmaya çalışmalı. Şimdiye kadar sağlıklı bir şekilde çıkmayan düzenli ve örgütlü bir ifade kazandırılmayan üstünde bunca tartışmanın yapıldığı, her kesimin kendi doğrultusunda "çekiştirdiği" KADIN dünyasının sesi, örgütlü ve bilinçli ifadesi olmalıdır.

Ezilenlerin vermiş olduğu, bağımsızlık, özgürlük mücadelesinin, başından sakatlanmaması için, insan ve toplum yaşamının belirleyicisi olan insanın insana köleliğinin ve eşitsizliğinin başlangıcı, devam ettiricisi olan cinsel köleliğin temellerine yönelmelidir. Tüm ezilen baskı gören kadınlar olarak, kadın sorunu olarak adlandırılan bu sorunun bir parçası olduğumuzun bilincinden hareket ederek ortak paydamız olan KADIN olgusunun bizleri bir araya getirebildiği inancındayım.

Ancak iki esaslı noktaya dikkati çekmek gerekiyor. Biz devrimci kadınların her zaman karşılaştıkları bir anlayıştan bahsetmek istiyorum. Kısacası buna erkek egemenliğinin indirgemeci ve ertelemeci yönü diyebiliriz.

İndirgemecilik; kadın sorununu sınıf sorununa eşitliyerek, kadın sorununun "özgül" konumunu görmüyor, kadın erkek eşitsizliğini en iyi halde çok önemsiz bir ayrıntı olarak ele alıyor. Kadın işçi ile erkek işçi arasında evden, fabrikaya, okuldan toplumsal hayatın her alanına kadar yansıyan büyük eşitsizlikleri görmemekte, çok "keskin"(!) görünmesine rağmen, ezen ve ezilenlerin bu büyük uçurumunu bir nevi gizlediği için, egemen ve gerici yanlar taşıyor. Dahası "sosyalizm ve devrim" denerek erkek egemenliği korunmak isteniyor.

Ertelemecilik; kadın sorununu "kabul ediyorlar" hatta bir tarih ve toplum anlayışı halinde izah ediyorlar. Fakat çözümünü -mutlu yarınların geleceği sosyalizm dönemine erteliyorlar. Böylece bizde mutlu yarınların hayallerini kurarak beklemek, sınıf mücadelesinde "bölücülük" yapmamak düşünüyor. Bize sunulan bu ütopya gerçekleşinceye kadar, bizde köleliğimizi kabullenmemiz, kaderimiz diyerek boyun eğmemiz gerektiği söyleniyor. Denilenler bu kadar cesur ve açık ifadelerle olmasada, sonuçta bu anlama geliyor.

Evet biz Kürt kadınları mücadelemizin sınıfsal ve ulusal mücadeleden koparılamayacağı düşüncesini paylaşmalıyız. Fakat kadınlarımız özgür olmadan toplumumuzun özgür olamayacağı düşüncesini toplumca bilince çıkarmak gerektiğini bilmeliyiz. Özgür bir ülke ve özgür insanlar yaratmak için bugünden adımlar atmamız gerekmektedir. Kürdistan kadınının sesi soluğu olmak demek toplumumuzun baş belası olan toplumu iliklerine kadar köleleştiren sömürgeciliğe karşı olmak gerekmektedir. Kürdistan kadınının sesi olmak demek feodal değerlerle, kadını kölenin kölesi yapan insanlığından çıkaran feodalizme, kapitalizme ve her türlü ataerkil düzen ve düşünceye karşı olmak mücadeleye demektir.

Ezilenler içerisinde en fazla ezilen olan, sınıfsal baskının, ulusal baskının, dinsel baskının ve cinsel baskının hedefi haline gelen biz Kürdistanlı kadınlar ülkemiz özgülünde verilen Ulusal Kurtuluş Mücadelesiyle bütünlük içinde, özgür iradeyle sesimizi yükseltmemiz ve giderekte özgür kadın örgütlenmesi yaratmamız bizler için vazgeçilmez ve ertelenmez bir görev olmalıdır. Amaç ve beklenti birleşmek, örgütlenmek ortak eylem ve irade haline gelmek olmalıdır. Böylesi bir dergi vasıtasıyla beklentilerimizi, özlemlerimizi bu sayfalarda ifade edelim tartışalım.

Perwin Rewa

Bir Ülke

Hindistan da kadın olmak

Hindistan'ın federe devletlerinden biri olan Punjab da efsaneye göre bir kız çocuğunun ana rahminde oluşumu karanlık gecelerde, erkek çocuğun oluşumu ise ayın aydınlattığı açık, ışıklı gecelerde oluşur.

Hindistanda, laik anayasa kadın ve erkeğin eşitliğini garantiler. Kanuna göre bizler için korku olan Hindu geleneğinin kadınların aşağılayan, dulların ölen eşleriyle yakılması, kız çocuklarının öldürülmesi, çocuk yaştaki evlilikler, başlık parası ve kadınların mirastan men edilmesi gibi töreler uzun zamandan beri yasaklamıştır. Ama bütün bunlara rağmen özellikle de köylük kesimlerde ergenlik çağından önce kız çocukları evlendirilmekte, yasalar bu durumu yasaklamasına rağmen sonuçta birkez gerçekleşen böylesi evlilikleri de tanımak zorunda kalıyor. Damadın ailesi tarafından istenen başlık ise şimdi resmen "hedi-

ye" olarak adlandırılmaktadır. Kız çocukları erkek çocuklarından fazla olan aileler için başlık parası büyük bir yüküdür ve artan borçlanmalara, yoksul çiftçi ailelerinin yoksulluğunu dahada artıran, alınan kredi sonucu artan faizleri ömürleri boyunca ödeyemeyecek duruma getiren borçlanmalara sürüklenmektedirler. Böylece bir kız çocuğunun dünyaya gelişinin ne kadar üzücü bir olay olduğunu geçmişte kız çocuklarının öldürülmesi olayının bizzat uygulanmaya konması durumu bizlere rahatlıkla izah etmektedir.

Aslında başlığın geçmişteki rolü daha farklıydı. Ailesi tarafından verilen mücevherlerle beraber belirli bir ekonomik güvence ve özerklik verme, olmayan miras hakkının olmayışına karşılık bir telafi şeklindeydi. Nevarki başlığın bu fonksiyonu karşısına dönmüştür. Günümüzde ise başlığı çoğunlukla lüks eşyalar, radyo, saat, mobilyalar, damat için batılı takım elbiseleri ve bir miktarda para oluşturuyor. Eğre kız evi tarafından başlık konusunda verilen sözler ve yapılan anlaşmalar yerine getirilmeyince düğün sonrası ve esnasında çok tehlikeli olaylar gelişebilmektedir. Örneğin kız evinin benzin dökülerek yakılması gibi. Hint halkının çoğunluğu (yaklaşık %68) asgari geçinme düzeyinin altında yaşadığı düşünülürse, başlık probleminin boyutları netleşir.

Bütün bunlara rağmen her kız için bir koca aranmakta, evlilik çağını geçirmiş bir kızın evde bulunması o ev için tanrının gazap getireceğine inanılır. Aileler arasındaki evlilik anlaşmalarında evlenecek çiftlere fikirleri sorulmaz. Evlenecek kız düğün gününe kadar eşi olacak insanı görmez. Önemli bir noktada, Hindistandaki evlilik anlayışının temeli bizlerin düşündüğü "çift evliliği" değildir. Bu tür evliliklerin temel noktasını çiftlerin anlaşması, birliği oluşturmamaktadır. Eşlerin karşılıklı anlaşması önemsiz bir durum olup, sevgi ise beklenmez, eğer talih yardım ederse süreç içerisinde bir sevgi oluşur. Eğer yıllar boyunca böyle bir sevgi oluşmazsa talihe küsmeli, geriye dönüşü mümkün olmayan bu aileyi sürdürmek gerekiyor.

Genelde büyük aile çatısı altında altında ailenin bütünlüğünü koruyan erkeklerin garantilediği ve sahip olduğu miras sahipleri ve onlara "bağımlılar" (kadınlar ve çocuklar) ile birlikte yaşanılır.

Ailedeki otoriter yapı cinsiyet ve yaşlılık prensiplerine göre oluşur. Yeni evlenerek aileye katılan yabancı kadın yeni ailesinin gelenek ve değerlerine göre sosyalleştirilir. Başlağıçta aile i-

çerisinde yaşlı ve yüksek statüdeki kaynana tarafından onun yönetimi ve kontrolünde en ağır işlere koşturulur. Kocasıyla görüşmesi belki sadece geceleri olup, cinsel ilişkisinin sıklığı bile kaynanası tarafından belirlenir. Doğurduğu erkek çocukların sayısı arttıkça genç kadının aile içerisindeki statüsü der artar. İlk doğurduğu çocuk erkek çocuksa ilk defa aile içerisinde kabul görür. Erkek çocuk dünyaya getirdikçe başına gelecek kötülüklerden sıyrılarak aile içerisinde emin bir yer edinebilir. Hindistanda kadınların konumlarını daha iyi kavrayabilmek için (halkın %82 dahil olduğu) hindu dinindeki yerlerine kısaca bakmak gerekiyor.

Hindu dininde Kadının rolü:

Kadınların yeri ve konumları hindu dini kitaplarında erkeğine acımasızca bağımlı olduğu şeklindedir. Tanınmış hindu kurallarının kurucusu Manu : Kadının beşikten mezara kadar erkeğine bağımlı olduğunu vurguluyarak, çocukluk evresinde babalarına, gençliğinde kocasına yaşlandığında ise oğluna tabi olduğunu ve kadınların hiç bir zaman 'bağımsız ve özgür olmaya muktedir olmadığını' yazar. Dini kurallar çocuk evlilikleri temel almaktadırlar. Hindu bir kız çocuğunun ideal evlilik yaşı sekiz ila on yaşı arasında olup, daha da önemlisi o yaşta evlenen kız çocuklarının henüz gelişmemiş olmasıdır. Bu kurallar evlerinde ergenlik çağına gelmiş kızlarını evlendirmemiş anne ve babaları lanetlemektedir. Böylesi erken evliliklerle kız çocukların çılgınlıklar ve delilikler yapmasının önlenmesi hedeflenmektedir. Yüksek kastlarda evlilik kutsaldır ve erkeğe kadın üzerinde tam sahiplik hakkını verir. Erkeksiz bir kadının şahsiyeti yoktur, önemli davetlere erkeksiz katılamaz, bir mal varlığı yoktur, kocasının isteklerine göre hareket etmek zorundadır. Evet, kocası olmaksızın bir kadının tanrısı dahi olamaz. Eşi isterse bir ayyaş, bir cüzzamlı, bir sadist ve kadın tiranı olsun, Manu onun bir allah gibi yüceltilmesini öngörür. Hiç bir hindu kural bu kadar katı bir şekilde kadınlara uygulandığı gibi yürülmüşe konmamıştır. Çocuk yaştaki evlilik bir kez bu dini kuralları vasıtasıyla rayına oturtulduktan sonra önde gelen hindular arasında moda oldu, hatta dini kuralları da aşarak işi aşırılıklara vardırıdılar. Ne kadar erken bir kız çocuğu evlendirilirse taraflar için daha iyi bir durum oluştuyordu. Bunlardanda öte bebek yaştayken yapılan evlilikler de gündemleşti. Hamile kadınların embriyonları bile kız erkek umuduyla birbirleriyle evlendiriliyor, eğer biri kız diğeri erkek çocuk dünyaya getiriyorsa düğün hazırlıkları

yapılıyordu, tersi durumlarda ise düğün iptal edilirdi. Bu tür evliliklerde kız çocuğu ergenlik çağına kadar kendi ailesinde kalıyor, daha sonra ise eşine evlilik hakkını gerçekleştirmesi için gönderiliyordu. Hatta bazı dini adamlar kız çocuklarının ergenlik çağından evvel de eşinin yanında yaşaması gerektiğini, böylelikle kız çocuklarının ergenlik çağından evvel bazı yanlış şeyleri yapmalarını engellemek gerektiğini söylerler. Bu durum da bazı hindular tarafından kabul görmüş olup ergenlik çağından öncede erkekler için evlenme hakkı doğmuştur.

Böylesi çocuk yaştaki evliliklerin diğeri bir trajik yönünü çocuk yaştaki dulluklar oluşturur. Ortodoks hindular bir dul kadının tekrar evliliğini yaşadıklarından, dul kalan kadınlar gerek kendilerine gereksede başkalarına yük olarak yaşarlar. Sekiz on yaşlarındaki kocası ölmüş dulla genellikle 40-50 yaşlarında bir erkek evlenebilir, bu da sıkça karşılaşılan bir durumdur. Sarda kanunlarında çocuk yaştaki evlilik yasaktır. Fakat eğer düğün dernek kurulmuşsa hükümet sadece anne ve babaya, düğüne katılanlara kanuni işlem yapabilir. Böylesi kanunsuz girişimler kamuoyuna getirilmez, getirilse bile sadece para cezası verilir. Zengin ortodoks hindular kendi alim dini kanunlarını çiğneyerek günahkâr olacaklarına, bu para cezasına razı olurlar. Böylelikle resmi Sarda kanunları çocuk evliliklerini önleyecek güçte değildir. Ortodoks topluluklarda erkeğin kadın üzerindeki hakimiyeti sözkonusudur. Kadınların erkeklerle konuşması, sohbet etmesi yasaktır. Bir kadın kendi yaşıtı özellikle bir erkeğin yanında hiç bir zaman oturamaz, ayakta durmak zorundadır. Hiç bir zaman onun yüzüne bakamaz, konuşması gereken hallerde bile yüzünü yana çevirerek konuşmak zorundadır. Bu durum genellikle başkalarının bulunduğu bir ortamda böyledir. Yolda yürürken kadın erkeğini uzaktan takip ederek gider. Modern taşıma araçları, trenlerde ve tramvaylarda eski hint önyargılarına taviz olarak özel kadın kompartımanları mevcuttur. Müslümanların yoğun yaşadığı bölgelerde, yüksek hint tabaka kadınlarından hindu tabaka tarafından Purdah(vergi) alınır. Bu müsüman kadınlar çok ender evlerini terkederler, eğer terketmek gerekirse Sari(çarşaf) ile iyi bir şekilde kapanarak dışarı çıkarlar. Hindu kadınları müslüman kadınların kullandıkları çarşafı kullanmazlar, fakat kendi kullandıkları Sari'yi de koşullara göre çarşaf olarak kullanırlar. Davetlerde, toplantılarda önce erkeklere daha sonra da kadınlara hizmet edilir.

Ortodoks hindu kadınlarının durumu bugün-

de acınacak durumdadır. Sati (kadınların ölen eşleri ile birlikte yakılması) resmen yasaklanmasına rağmen, günümüzde de geride kalan dul eşleri baskının ve aşağılanmanın kurbanı oluyorlar. Genel olarak dul kalmanın günahkârlık sonucu olduğunu, bu günahın önceden işlendiğine, ve eşinin ölmesinin de bundan dolayı olduğuna inanılır. Dul kalan bir kadının kendi kızkardeşleri ve anneside bu inancı taşıyarak nefret ve aşağılayarak davranırlar. Hala günümüzde bazı köylerde kocasını kaybetmiş kadın nehire götürülerek yıkatılır, bir hafta boyunca eve kapatılarak aç bırakılır, sövülür ve dayak atılır. Dul kalan kadınların kafalarındaki saçlar kazınır, açık renk elbiseler giymesi, ziynet eşyası takması yasaklanır. Yararlı besleyici yemekler verilmez. Giydiği elbiseler ya siyah ya da beyazdır. Kamu görevlerini bu kadınlar üstlenemez. Düğünlerde geline uğursuzluk, damada da ölüm getireceğinden korkulur. Ortodoks tabaka dul bir kadının evlenmesi mümkün olmadığı için, bu eziyet ve çileler dul kadınlar için ancak öldüğünde son bulur.

“Hindu Dini”P. Thomas, Bombay 1975 adlı kitaptan almancaya çeviren:Ulrike Goertz

Türkçeye çeviren : H. Bengi

* * *

Kirli bir savaş ve kurbanları kadınlar

Savaş, hemde barbarca acımasızca, sınır kural tanımayan bir savaş Avrupayı, dünyayı sarmış gidiyor. Avrupanın göbeğinde eski Yugoslavyada şehirler bombalanıyor, insanlar nazi dönemini aratmayan bir şekilde toplama kamplarına gönderiliyor, boşaltılmış yakılıp yıkılmış şehirler geride kalan panoramayı oluşturuyor. İnsanlar "etnik temizlik" mahiyetiyle ya öldürülüyor yada sürgüne gönderiliyorlar. Acaba birkaç yıl öncesine kadar böylesi barbar bir savaşın Avrupanın göbeğinde patlak verebileceğini düşünebilirdik? Acaba bu gün bile böylesi acımasız bir savaşın yıllardır bir arada yaşayan insanların vahşi düşmanlıklarını kavrayabiliyormuyuz? Ne yazıkki HAYIR.

Nazi dönemini aratmayan bir barbarlığın sergilendiği, kadın-erkek yaşlı çocuk demeksizin

insanlığın maruz kalabileceği bu denli barbarlık şimdi eski Yugoslavya topraklarında gerçekleşiyor. Dünya ve insanlık seyirci kalıyor, bu sahnelenen trajediyi izlemekle yetiniyor. Milliyetçi bir temelde "Büyük Sırbistan" yaratma hayallerini ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmek için yola çıkan ve bu doğrultuda her şeyi mübah gören sırp milisleri Bosna Hersekte binlerce genç kıza, kadına en aşağılık ve vahşi bir şekilde tecavüz etmişlerdir. Suçsuz ve silahsız bir şekilde böylesi kirli bir savaşın ortasında kendilerini bulan, şüphesiz savaşın en ağır yükünü yine omuzlarında taşıyan kadınlara insanların kabullenemeyeceği en ağır ve en barbar aşağılanma türü olan tecavüz olayı karşısında susmak insanlığa yaraşmıyor. İnsanın bu ne biçim insanlık, bu ne biçim bir dünyaya diyese geliyor.

Böylesi hayvani saldırıları kadınlara reva gören, peydahladıkları çocukları ömürleri boyunca sevme mutluluğuna erişemeyecek "zoraki anneleri", toplu tecavüz kâbusunu hayatları boyunca unutamayıp psikolojik olarak harap olmuş kadınları gözler ö-

nüne getirdikçe “kahrolsun böylesi gerici emeller için halkları birbirine kırdırtan haksız savaşlar “ diye haykırmak gerekiyor. Böylesi iğrenç saldırılara maruz kalmış din, dil, renk ve ırk farkı gözetmeksizin tüm kadınların çığlıklarına kulak verip, bu kirli savaş suçlularını suçluyalım. İnsan olarak bu vahşeti yaşayan, canlı tanık olan kadınların yanlarında olalım. Ve emir alarak savunmasız kadınlara tecavüz edenler savaş suçluları olarak yargılanmalı ve teşhir edilmelidir. Aynı zamanda böylesi haksız savaşların bizzat kışkırtıcısı ve devamında çıkarı olan emperyalist silah tekelleri, savaşları izlemekle yetinen emperyalist kapitalist ülkeler de aynı zamanda dünyadaki halkların düşmanı olup aynı zamanda savaş suçlularıdır.

Herşeyini kaybetmiş ve vücudunu dahi koruyamayacak durumda olan savaş kadınlarının bu çirkin saldırılar karşısında vücutları da ne yazıkki bu savaşın aleti olmuştur. İlkel savaşlarda dahi bu vahşeti belki kadınlar bu denli görmemişlerdi. Esir alınmış, cariyeye edilmiş, köle olarak satılmış ve günümüzde de toplu tecavüzlere uğramış kadın kitlelerine cesaret ve umut verecek onları bu baskı cenderesinden kurtaracak düzenler , sistemler kısa dönemde yaratılmayacağı benziyor. Sömürgeci, egemen erkek anlayışıyla yoğrulmuş yönetim aparatlarını sağlamlaştırmak isteyen rejimlerde ve savaşlarda toplumun en zayıf kesmi kadınlara karşı böylesi iğrenç saldırılar yeni değildir. Geçmişte de bu tür vahşetle Kürt kadınları da Dersim, Ağrı direnişlerinde karşılaşmadılar mı? Dersimde tecavüzden kaçarak kendilerini sarp kayalıklara bırakan kadınların çığlıkları hala yaşayan canlı tanıkların kulaklarını çınlatmıyormu? Aynı zamanda Ermeni Jenosidi döneminde Ermeni kadınlarının, kızlarının gördüğü iğrenç tecavüz olayı bundan aşağı değildir. Bunlar belki tarihte kalmış Türk askerlerinin barbarlığını sergiliyorsa da günümüzde de durum yine farklı değildir. Daha yıllar evveli Cunta dönemi tutuklanan göz altına alınan devrimci kadınlarımızı, kızlarımızı çözme mahiyetiyle tecavüz edilmedimi? Eşlerini, yoldaşlarını çözmek için böylesi methotlara sömürgeciler başvurmadılar mı?

Evet yıl 1993 günümüzdede haksız savaşların gündeminde yine kadınlara yönelik tecavüz, aşağılama , baskı var. Bu ne yazıkki dünyanın her yerinde sıkça denenilen bir metottur. Ülkemiz Kürdistan'ı irdelersek halkımıza yönelik topyekün savaşta kadınlarımız en büyük acıyı çekmektedir. Basılan kürt köylerinde “terörist“ yaka-

lamayan askerler şimdide öfkelerini kürt kadınlarına tecavüz ederek, en yüce değerlerine saldırarak gideriyorlar. Ölü yakalanan kadın gerillalara kadar bekaret kontrolü yaptıran ve hınçlarını almak için tecavüz ettiren ilkel sömürgeci mantık halkımıza ve kadınlarımıza karşı ne kadar acımasız olduğunu ortaya seriyor. Eğer bir ülkede Turgut Sunalp gibi faşist Türk ordusunun başlarından biri “yağız mehmetçiklere“ bu hayvani yolu gösteriyorsa onun insanlığını ve bu sömürgeci rejimin gerçek yüzünü de bu bağlamda tartışmak gerekiyor.

Eğer Bosna Hersekteki tecavüz olayına acı gözyaşları dökülüyorsa, boyalı basın tirajını artırmak için günlerce bu olayları kullanıyor, acınacak öykülerle satış rekorları kırıyorsa, kendisine aydınım diyen insanlar bu olayın üstüne gidiyorsa, diğer yandan kürt kadınlarının tecavüzleri tecavüzden sayılmayıp, reva görülüyorsa , genelde dünyanın her yerinde kadınlara yönelik aşağılanmalara hiç bir reaksiyon gösterilmiyorsa, savaşta ve barışta tecavüz olayı insanlık suçu olarak görülmiyorsa, böylesi olayları savaş stratejisi ve silahı olarak görenler teşhir edilip kamuoyunda tartışılmıyorsa, eğer sorumlular savaş suçlusu olarak uluslar arası mahkemelerde yargılanmıyorsa, o zaman kadınlar olarak soruyoruz “İnsanlık nereye gidiyor?“

H. Bengi

Elbette vardır bir diyeceği, bir haberi

Bir kaçağa çay sunan Kürt kadınlarının

Dağlar dilsizdir, yalçındır.

Ama gün gelir bir diyeceği

olur onların da

Ve dağlar, ıssız kayalar başladı mı

konusmaya

Susmazlar bir daha söz artık onlarındır.

Bir röportaj

Kadın: Kadın cinsi erkek cinsi denince ne anlıyorsunuz?

Erkek: Kadın ve erkekler biyolojik olarak birbirlerinden ayrıldılar. Birkez kadın kadın olarak yaratılmıştır, erkeğe erkek. Kadınlar genellikle vucutsal olarakta güçsüz ve zayıftırlar. Kadın diyince aklıma iyi bir eş, fedakar, çocukları ve ailesi için didinen yemiyen yediren, içmeyen içiren ve eşinin sözünden çıkmayan uysal insanlar aklıma geliyor.

Kadın: Sizce kadınların görevleri nelerdir? Toplum kadınlardan ne bekliyor?

Erkek: Kadınların evvela kocasına ve çocuklarına daha sonra da topluma karşı sorumlulukları vardır. Genellikle aile reisi erkekler olduğu için ve ailede geçimi sağlayan erkekler olduğundan erkek dışarda çalışır. Kadına ise evişi ve çocukların bakımı düşer. Zaten evde ne iş varki? Bir yemek pişirmek, bulaşık yıkamak çocuklara bakmak, çamaşır yıkamak gibi zor olmayan işler vardır. Günümüzde zaten bir çok ev işini otomatik makineler yapar. Oysaki erkekler genellikle fabrikalarda, ocaklarda daha ağır işleri yaparlar.(tabi emeklerinin karşılığını alarak! b.n) Toplumun kadınlardan beklediği ise yuvasının kadını olması, çocuklarını terbiyeli yetiştirmesi, kocaya sevecen, fedakâr, örnek bir ana olmasıdır.

Kadın: Sizin eşinizden beklentileriniz nelerdir?

Erkek: Bende eşimden beklediğim toplumun öngördüğü rolün dışına çıkmayan, benim isteklerimi arzularımı yerine getiren, iyi bir kadın iyi bir anne olmasıdır. Zaten bu ünvanı alacak, yeryüzünde kadın dışında bu fedakârlıkları göze almış başka bir canlı daha varmıdır? Tabi boşuna dememişler "yuvayı yapan dişi kuştur" diye. Kadınların bu fedakârlıkları dinimizde de mükâfatlandırılmıştır. Şöyleki; cennet anaların ayakları altına serilmiştir. Bu dünyadaki iyi hizmetlerinden dolayı cennete gitmekle kalamayıp cennet iyi anların ayakları altına serilmiştir. Bundan büyük mükâfat varmıdır? Ailesi, çocukları için her fedakârlıkta bulunmak, canla başla seve seve yapmak kadınların tabiatlarında vardır. Tabi bunun yanında erkeklerde sürekli çalışır, didinirler, onların rahatlığı için. Zaten kanunlarda erkeği ailenin reisi olarak görür.

Kadın: Kadınların çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Erkek: Efendim ben eşimi çalıştırmam. Hele bu memlekette hiç çalıştırmam. Bu memlekette iffet, namus haya yok. Kadını, erkeği belli değil. Kadın dediğin evinin hanımefendisi, çocuklarının annesi olmalı. Benim eşimde;" iki saatliğe bir temizlik işine gitsem, hiç olmasa biraz dışarı çıkar insanları görürüm" diye bana yalvarıyor. Ama ben göndermem, bir para kazanırsa yarın gözü açılır, daha sonra da farklı şeyler ister. Zaten göndersemde yolunu yordamını bulup eve geri gelemez.

Kadın: Peki kadın erkek eşitliği hakkında neler düşünüyorsunuz?

Erkek: Öyle bir eşitlik yoktur, ve olamazda. Kadın kadın olarak yaratılmış, erkek ise erkek. Herkesin bir alanı ve uğraşı vardır. Kadın evde dururken koca kalkıp bulaşık yıkasın, çocuğun altını açsın, yemek pişirsin, eşitlik bumudur? Bu eşitlik değil, maskaralıktır. Hele bazıları sıraya koyarlarmış bir gün karısı yıkarmış, bir gün kocası! Neymiş efendim eşitlik varmış, hak hukuk varmış. Efendim ben kılıbık erkek olmam, kendimi gülünç duruma sokmam. Birkez dinimizde bile hadisler, bize kadınların erkeğin her dediğini yerine getirmekle yükümlü olduğunu gösteriyorlar.

Kadın: Dayak konusunda neler diyorsunuz?

Erkek: Ben öğünmek gibi olmasın karımı kolay kolay dövmem. Fakat bakıyorsun zaman zaman kadınlarda yaptıklarıyla insanın tepesini attırıyorlar. İşte o zaman dayağı hak ediyorlar. Olurya bazen işyerinde şefine kızılıyorsun, veya dışarda arkadaşlarıyla takışıyorsun, bir de eve gelirden karının dırdırını, çocukların bağirtısı derken çileden çıkıp elin kayıveriyor. Bir iki tokatlada herhalde kıyamet kopmazya. Kocası değilmiyim, hem döverim hemde severim. Hele bizim kadının bir tokattan sonraki

feryatları beni daha çok deli eder iki fiske vurmada o kıyametleri koparıncasına ağlamazmı, işte o zaman daha çok tepem atar. Birde küsmesi yokmu o beni daha çok sinir eder. Ama bir iki sevgi gösterisiyle hemencecik beni affeder.

Kadın: Namus anlayışı üzerine neler düşünüyorsunuz?

Erkek: Namus deyince aklıma hemen kadınlar ve vatan gelir. Herhalde ikiside korunmaya, savunmaya muhtaç oldukları için olsa gerek. Nasıl bir vatani korumak için erkekler(!) kendilerini feda ederlerse kadını, eşini korumakta kocasına düşer. Erkekler böyle olmak mecburiyetindedirler, yoksa toplum içerisinde erkekliğine laf gelir. Zaten yaratılış itibarıyla erkekler güçlü ve koruyucudurlar. Dinimiz de bizlere kadınlarımızı korumamızı, onların kandırılacak yaratıklar olduğunu göstermiştir. Bizler zaten bu dünyaya namusumuzu ve şerefimizi korumak için gelmişizdir. Bu kötülükler dolu dünyada karıma, kızıma kötülükler gelmesin diye onları kötülüklerden sakınırım.

Kadın: Son sorumuz şu kadınların özgürlüğü deyince ne anlıyorsunuz?

Erkek: Vallahi dünyanın sonumu gelecek bilemiyorum. Gazetelerde okuyorum, radyoda dinliyorumki kadınlarda artık haklarını almak istiyormuş!, eziliyormuşlar, artık köle olmak istemiyormuşlar, diye. Bence kadınları kandıran gizli güçler var. Onların akıllarını çelen böylesi yanlış yollara sevkeden güçler var. Birde kendilerine Feminist diyen erkek bozuntusu kadınlar yokmu, işte onlar kadınların kafalarını karıştırıyorlar, onlara kocalarına isyan etmelerini tembihliyorlar. Aslında bu bozguncu kadınlara güzelce bir meydan dayağı çekeceksinki eşitliği, haklarını, özgürlüğü o zaman görsünler bakalım, eşitlik neymiş?

Kadın: Biz bütün bunları tartışırken, siz kadınların isteklerini erişilmez saçma olarak nitelerken Dünyanın her yerinde kadınlar artık geleneksel rollerini oynamak istemiyor, kölenin kölesi olmak istemiyorlar, hak eşitlik ve özgürlük için mücadele ediyorlar, düşüncelerini hedeflerini kararlılıklar ortaya koyuyorlar. Bundan sonra kendilerini ezdirmeyeceklerini, ezilmenin sömürü ve baskının olmadığı bir dünya için mücadelelere güçlü boyutlarda katılıp, bugünden eşitlik ve özgürlük diye haykırıyorlar. Bütün bunları biliyormuydunuz? Saltanatınızın çatırtılarını duyuyormusunuz?

Sinem ve Zerya

16. Sf.'den devam.

eğemenliğini kazanabilir, ne de kendi diktatörlüğünü kurduktan sonra komünist toplumun inşasına başlayabilir. Şimdi proletarya için işler daha başkadır. Proletaryanın siyasi mücadeleleri artık küçük reformlar ve tavizler, dilenmiş çorbalar ve biçimsel siyasal haklar uğruna verilmiyor. Tek kelimeyle bunlar burjuva toplumunun reformdan geçirilmesini değil, kapitalizm için olmak ya da olmamak, komünizm için olmak ya da olmamak uğruna veriliyor. Proletaryanın mücadelesinin bu anlamı göz önünde tutulursa, bu mücadelenin kadınların katılımından vazgeçilebileceği kesinlikle düşünülemez. Buna eklenen bir gerçek daha var. Şimdi söz konusu olan, önce olduğundan çok daha büyük kadın kitlelerini kapitalizmin, burjuva devletinin yıkılması için verilen devrimci mücadelenin içine atmak, onları yönlendirmek ve eğitmek, komünist inşa için hazır ve yetenekli duruma getirmektir. Biz komünistler fiiliyatta, pratikte devrimcileriz. Biz kadınlar arasında komünist çalışma yaparken hesaba katılması gereken varolan somut koşullar konusunda gözlerimizi açık tutuyoruz. Kadının faaliyeti, siyasal uyanışı, politik mücadelesi önünde engel oluşturan ve daha da katmerli biçimde toplumsal kurumlarda, aile yaşamında ve de toplumsal önyargılarda var olan toplumsal koşulları unutmuyoruz. Binyıllardır süregelen uşaklığın, kadının ruhunda, psikolojik yapısında mi-

ras bıraktığı yıkımı açıkça görüyoruz. Bu yüzden örgütlerin birlikteliğine karşın kadın kitlelerine yaklaşmak ve onları komünistler olarak toparlamak ve eğitmek için özel organlara, özel tedbirlere gereksinim var..."

Klara'nın düşünceleri arasında Komünist olmayan ilerici kadınların katılımlarını sağlayacak bir uluslararası kadınlar toplantısını veya kongresini gerçekleştirme düşüncesi de vardı. Bu düşünce ne yazık ki o dönemlerde yine kadınlar tarafından engellenmiş, red edilmiştir. Böylelikle dünya kadınları bir büyük fırsatı kaçırmışlar, değerlendirememişlerdir.

Daha sonra İtalya ve Almanya'da Faşizmin tirmanması, önemli mevziler elde etmesi ilerici örgütlerin sıkı bir Enternasyonalist dayanışma içerisine girmelerini her zamankinden daha elzem kıldı. Faşizme karşı girişilen bu savaşta Klara Faşizmle Savaşım Komitesinin başına getirilir. Yaşamının sonuna kadar politik mücadele içerisinde kalmıştır.

20 Haziran 1923 yılında politik ölümü yaşamayan yiğit savaşı dünya kadınlarının önderi sembolü, yanan meşalesi artık hayatta değildi. Savunduğu düşünceler ve hedefleri bugün dünya ezilen kadınlarının rehberi, yol göstericisi durumunda...

Dilnaz Yardil

8 Martlarda neler düşündük....

Yeni yepyeni bir 8 Mart 1993 Dünya kadınlarının baskıya, sömürüye karşı mücadelelerini yükselttikleri, özgürlük haykırışlarının yükseldiği bir dayanışma ve eylem günüyle karşı karşıyayız. Tarihinde mücadele ve direniş yatan, mücadeleciler kadınların bizlere emanet ettikleri 8 Martlar'ı günümüzde buruk bir senikle karşıyoruz. Kutluyoruz demiyoruz, çünkü böylesi başkaldırının simgesi olan gün yalnız kutlama ve anma günü olarak geçiştirilemez. Günümüzde burjuvazinin içini ve özünü boşaltarak kadınlara sunduğu ve Birleşmiş Milletlerin 1975 yılındaki kararıyla bu günün Uluslararası Kadınlar Günü olarak ilan edilmesiyle birlikte her renkten, her sınıftan kadınlar tarafından bu gün anlamından uzaklaştırılarak salon toplantıları, kadın eğlenceleri şekline dönüştürülmek istemektedir. Aynı zamanda kadın sorununu görev savar gibi, 8 Mart'ları da "bu günü de atalattık" mahiyetiyle gerçek özünden uzaklaşarak "kutalmak" la bu günün önemi ve anlamı kavranamaz. Oysaki 8 Mart'ın yaratıcısı, mimarı Clara Zetkin "Kadınlar Günü, proleterlerin burjuva düzenine ve onun temeli olan kapitalizme karşı sosyalizm uğrunda yaptıkları sınıf savaşımının gerektirdiği, günlük gereksinimler temel tutularak örgütlenmelidir" der. Sonuna kadar bu günü devrimci bir perspektif ve militan bir yapıyla kutlanmasını savunan ve bu uğurda taviz vermeyen bu kararlı ve yaratıcı devrimci kişiliğin mücadeleciler yaşamı önümde bir kez daha eğilerek 8 Martları eylem günlerine çevirelim.

Evrensel bir yapıya sahip olan 8 Mart'lar , tüm dünya kadınlarına belirli umut ve kurtuluş siyalleri vermektedir. Bu durum Kürdistan kadınları için de farklıdır. Üçlü bir sömürü cenderesi altında yaşayan kadınlarımız halkımız için direniş ayı olan Mart ayında güçlü mücadele örnekleri, Serhildanlar sergiliyerek 8 Mart'ların direnişçi ruhunu Newroz'lara taşıyarak kurtuluşun anahtarını keşfetmişlerdir. Kitlese bir biçimde kendi deneyim ve tecrübeleriyle Serhildanlara renk katan kadınlarımız böylelikle sömürgeciliğe, zorbalığa karşı duyulan öfkenin, tepkinin ifadesidirler. Aynı zamanda bu mücadeleler Kürt kadınlarının bir kimlik kazanma, kadınları sömüren baskı altında tutan düzenlere ve bundan çıkarı olan egemen erkek sövenizmine karşı bir nevi savaş ilanıdır.

Yine umut dolu olmasını dilediğimiz 1993 8 Mart'ına ne yazık ki kendi yığınsal Kadın örgütlülüğümüzden yoksun, ezilmenin aşağılanmanın farkında olmayan veya kabullenmiş görünen, erkeğinin üstünlüğüne inanmış ve bu hakimiyetin devamından yana milyonlarca kadın ile birlikte giriyoruz. Günümüzde kadın kitlelerini toplumsal ve sınıfsal kurtuluş mücadelesine kazanmak, onları özgürlük ve eşitlik ufkuyla donatmak, sömürütün olmadığı eşit haklı üyesi olacağı sosyalist bir toplum kurma mücadelesine seferber etmek gerekli ve zorunludur. Aynı zamanda kadınları ezen yerleşik gerici gelenek ve göreneklere, kurumlaşmış gerici ahlak anlayışına, kadınları küçük gören feodal kültürün takipçileri egemen erkek anlayışına karşı mücadele yürütmek gerekmektedir. Yeni bir toplum, yeni insanlar yaratma mücadelesinde şimdiden ileri adımlar atmalı, güvenlerini yitirmiş kadın kitleleri yüreklendirilmeli, öz güvenleri sağlanmalıdır. Ancak böylelikle doğru devrimci değerlerin yürütülge konulmasıyla daha geniş kadın kitlelerine kurtuluş umudu aşılanaabilecek, baskısız sömürsüz bir düzen için seferber edileceklerdir. Kısacası 8 Mart'lar çifte ezilmişliğe, cinsel sömürüye, kendilerine biçilen kadın rollerine, sömürgeciliğe, gericiliğe ve her türden baskıya karşı HAYIR dendiği bir gündür. Yılın sadece bir gününü değil, her günümüzü 8 Mart yapalım.

8 Mart 1991'de

..... "Emekçi Kürdistan kadını sömürgeciliğin ekonomik ve askeri baskısı altında olduğu kadar, yoz erkeğin, gerici örf ve adetlerin de baskısı altındadır. Kürdistan kadınının kurtuluşu , geleceği yani milli kurtuluş savaşı sonrasına ertelenecek bir sorun değildir. Bazı Kürt reformist ve küçük burjuva çevrelerinin indirek savundukları bu anlayış, sömürgeci sosyal şövenlerin Kürdistan devrimcilerine dayatmaya çalıştıkları, "beraber örgütlenelim, devrimden sonra nasıl olsa sizlere kendi kaderinizi tayin hakkını tanıyacağız" sömürgeci teklifine benzer. Kim kime hangi hakkı veriyor? Kürdistan kurtuluş mücadelesinde en fazla ezilen, acıyı en fazla çeken Kürdistan kadını, kimseden hak dilenmeyecektir. O en fazla acıyı çeken olduğuna göre ulusal kurtuluş savaşı döneminden itibaren kendi geleceğini ilgilendiren tüm sorunlarda kendisi karar vermelidir. Emekçi Kürdistan kadını ülkesinin kurtuluşu için savaşırken, kendi üzerindeki sınıfsal baskılara karşı çıkarken Kürt toplumunda kendi cinsine yönelik baskı ve saldırılara göğüs germek gibi üçüncü bir görevle karşılaşıyordur. Bu anlamda Kürdistan ulusal ve sosyal kurtuluş davasına

larda kendisi karar vermelidir. Emekçi Kürdistan kadını ülkesinin kurtuluşu için savaşırken, kendi üzerindeki sınıfsal baskılara karşı çıkarken Kürt toplumunda kendi cinsine yönelik baskı ve saldırılara göğüs germek gibi üçüncü bir görevle karşıkarşıyadır. Bu anlamda Kürdistan ulusal ve sosyal kurtuluş davasına bağlı, onun içinde örgütlü kendi devrimci Kadın hareketini de örgütlemek zorundadır.... "

8 Mart 1992 'de

".... Kürdistan kadını, Serhildan'ı yaratırken, aynı zamanda kendi kişiliğini kazanmış, kendi kurtuluş bilincini yükseltmiş ve kurtuluş yolunu kıyas kabul etmez ölçüde aydınlatmıştır. Serhildan ve Kadın, Ulusal Kurtuluş Mücadelemizin son iki yılda birbirinden kopmayan iki büyük değeridir. Bu kazanım ÖZGÜRLÜK, BAĞIMSIZLIK, EŞİTLİK ve SOSYALİZM yolunda büyük bir mevzi olmakla kalmayacak; daha şimdiden zaferin işaretlerini vererek, kurtuluşa ilerliyecektir. Serhildanlara katılan kadınlar, ege-men sömürücü kültürün tüm savunucularına, sömürgeciliğe, feodalizme karşı bu düzeni yıkarak daha üst düzeyde bir yaşamı hedefliyecektir. Gerek Kürdistan Sosyalist Kadın Hareketi ve gereksede Bağımsız Demokratik Kadın Hareketi bunu temel alacak, yetenekli ve hünerli elleriyle dokuyarak örgütleyecek, güçlü bir devrim akımı olarak tarih yazacaktır.

Serhildan gerçekliği karşısında tükenişlerini gören TC sömürgeciliği, özel savaşını şimdiden büyük kitle katliamları boyutuna ulaştırma caniliği içindedir. Şimdiden çok yönlü buna hazırlanmaktadır. Açıkça kitle yerleşim alanlarına; Serhildan içindeki direnişçi kitleye; özgürlük savaşçılarına yönelik bombalama ve katliamlar bu şeytani amacın birer parçası olup; daha büyük Halepçe'ler yaratmaya yöneliktir. TC'nin bu canice amaçlarına karşı kadın-erkek-çocuk bütün Kürdistan halkı bir tek cephede; bu barbar plan ve amaç yok edilmelidir. TC'nin hiç bir "ulusal, uluslararası hukuk kurallarına"(!)uymayan bu barbarlığını destekleyen emperyalist devletlerin demokratik kamuoyunda ve genelde uluslararası planda bir çalışma bugün büyük bir önem ihtiva etmektedir...."

8 Mart 1993 'de

".....Kadının Kurtuluşu insanlığın kurtuluşu ve gerçek anlamıyla erkeğin de kurtuluşudur. Bu kurtuluş ulusal ve sosyal kurtuluş mücadelesiyle iç içe ve yanyanadır. Proleter ve emekçi kadın sınıfsal ve diğer tüm baskıların yanı sıra cinsel baskıdan da kurtulmak istiyorsa, özel mülkiyet dünyasına, kapitalist- emperyalist sistemin temellerine saldırmak zorundadır. Dünya'da genel olarak ulusal ve sosyal kurtuluş mücadelelerinin yükselme yada düşme grafiğine bağlı olarak, kadın hareketi de düşme veya yükselme eğrisi göstermiştir. Kürdistan kadını daha şimdiden bu mücadelede onurlu yerini almıştır. Faşist-sömürgeci devletlerin saldırı ve katliamlarına karşı kahraman direnişiyle Kürdistan kadını sadece kendi özgürlüğü ve ülkesinin kurtuluşu için değil, bu mücadelesiyle insanlığın kurtuluşu ve dünya kadınlarının özgürlük hareketine de katkı sunmaktadır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelemizin yükseldiği ve bu mücadele içinde özellikle Serhildanlarda kadınlarımızın rolünün ön plana çıkması sebepsiz değildir. Tarihsel dinamiği ve derinliğiyle kadınlarımız, başta sömürgeci barbarlık olmak üzere, kendilerini ortaçağ karanlık delhizlerine mahkûm kılan tüm köhne zincirleri kırmak istiyorlar. Bütün acılara rağmen bu uğurda ön saflarda mücadeleye aulıyorlar...."

Günü anlamına uygun bu mektup "Sandinonun Kızları" adlı kitaptan alınmıştır

Canım Kızım,

8.mart 1979

Bugün, önce Nikaragua'daki, sonra da Latin Amerikadaka ve tüm dünya ülkelerindeki insanlar, heryerdeki insanlar için çok önemli bir dönem yaşıyoruz. Devrim her birimizden fedakârlıklar bekliyor. Kendi bilincimiz ise, bu sürece olabildiğince yararlı olmak yolunda örnek bireyler olmamızı istiyor.

Bir gün, çok uzak olmayan bir gün, senin, bütün insanların düşman değil kardeş olduğu ve insana yakıştır biçimde büyüüp gelişebileceğin özgür bir toplumda yaşayacağını umuyorum. Seninle ellerini avuçlarıma alıp konuşabilmeyi, yollarda yürürken insanların gülümsediğini, çocukların kahkahalar attığını, dereleri parkları seyredilmeyi öyle isterdim ki. Ve bizler, halkımızın mutlu çocuklar gibi büyüdüğünü gördükçe keyifle gülümsüyor ve onların heryerdeki insanlara karşı sorumluluklarının bilinciyle, yeni insanlar olmalarını izliyoruz.

Sen de, tadabileceğin özgürlük ve barış cennetinin değerini öğrenmelisin. Böyle diyorum, çünkü, cesur halkımızın en seçkin insanları, değerli kanlarını, gelecek nesiller ve senin gibi çocuklar için, özgürlük ve barış için, büyük bir halk sevgisiyle, seve seve döktüler. Yaşamlarını, çocuklar güzel Nikaragua'mızdaki birçok kadın, erkek ve çocuğun çektiği bu sefalet , utanç ve baskı altında yaşamamın diye feda etiler.

Bunları sana yüzyüze söylemek fırsatını bulamazsam ve başka kimse de söylemeyecek olursa diye anlatıyorum. Bir ana yalnızca çocuğunu dünyaya getiren ve ona bakan biri değildir; bir ana, bütün çocukların, bütün insanların acısını, sanki hepsini de karnında taşımuşcasına duyar. En büyük arzu, bir gün senin yüreği insanlık sevgisiyle dolu gerçek bir kadın olman. Ve, adleti nasıl savunacağını bilip, onu ayaklar altına almaya kalkışan kim ve ne olursa olsun koruman.

Böyle bir insan olmak için, devrimimizin ve diğer ülkelerin devrimlerinin büyük önderlerinin yapıtlarını oku ve özümle; en iyilerini örnek al ve daima gelişebilmek için bunları uygula. Bunu yapacağını ve başaracağını biliyorum. Bu bana büyük huzur veriyor.

Sana sözler, vaadler ve içi boş ahlak yargıları bırakmak istemiyorum. Sana, kendimin(henüz en iyisi olmadığını bilmeme karşın) ve bütün Sandinist kardeşlerimin, yaşama karşı aldığı tavrı bırakmak istiyorum. Bunu nasıl kullanacağını öğreneceğinden eminim.

Evet, benim tonton kızım, eğer seni yeniden görebilsem-bu olasılık hala var- yaşam ve Devrim hakkında uzun uzun konuşuruz. Yüklendiğimiz görevleri yerine getirebilmek için çok çok çalışırız. Gitar çalar, şarkı söyler ve beraberce oynarız. Böylece birbirimizi daha iyi tanır ve karşılıklı birşeyler öğreniriz.

Gel, bana tatlı yüzünü göster

Çiçekler ve özgürlük kadar güzel

Ve bana mücadele edecek güç ver

Gülüşünü gerçekliğimizle birleştirip

Hergün seni düşünüyorum

Hep nasıl olduğunu düşünüyorum

Halkımızın ve insanlığı hep sev

Annen Idania'dan kucak dolusu sevgiler.

Zaferimize kadar, daima.

Ya Özgür Vatan ya Ölüm!

Idania Fernandez(savaş adı Angela, 16 nisan 1979 da öldürüldüğünde 24 yaşındaydı, ölümünden bir bir ay önce kızına yazdığı satırlar...Bu satırlar aynı zamanda bütün devrimci annelerin kızlarına, çocuklarına vasiyeti....)

cejna newroz piroz be.

NEWROZ

21 adar (märz) 2684

